

HBTQ-PERSONERS HEDERSUTSATTHET

EN KVALITATIV STUDIE AV
SOCIALARBETARES UPPLEVELSER AV
ARBETET

HANNA FORSS
HANNAH LYDAHL

Handledare: Jack Lukkerz

LGBTQ AND HONOUR VIOLENCE

PRACTITIONERS' EXPERIENCES WORKING WITH LGBTQ INDIVIDUALS IN HONOUR-CENTRED CONTEXTS

**HANNA FORSS
HANNAH LYDAHL**

Forss, H & Lydahl, H. LGBTQ and honour violence. Practitioners' experiences working with LGBTQ individuals in honour-centred contexts. *Degree project in social work 15 credits*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, 2019.

There are many cultures where honour is of central value, with strict ideas about how an individual should be and act. These are based on heteronormative views on gender and sexuality. This often affects LGBTQ individuals because of their tendency to deviate from these norms. This results in them becoming victims of honour based violence. The aim of this thesis was to study social work practice with LGBTQ individuals who are subject to honour based violence, with a focus on the practitioners' experiences with this work as well as the types of support provided for this client group. To collect our data we interviewed practitioners who encounter LGBTQ individuals living in an honour-centred context. Relevant research for this thesis is limited and often only covers either LGBTQ related struggles or honour based violence. To analyse our data we used Erving Goffman's theory of social stigma combined with research on these areas. The result shows that practitioners can see a certain vulnerability amongst these individuals because of their LGBTQ identity and the honour-centred context that surrounds them. Heteronormativity also plays a large role in how the individual is viewed by their community and they often get stigmatized because of this. Practitioners explain how gender neutral language is of great importance when meeting the client group. They also highlight the lack of knowledge when it comes to working with this specific group. The amount of support available for and adapted to these individuals is also lacking, however, there is support provided for individuals affected by honour based violence which can also be accessed by those who identify as LGBTQ.

Keywords: honour, honour oppression, honour related violence, LGBTQ, norms, social work, stigma

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING & PROBLEMFÖRMULERING	1
1.1. Syfte	3
1.2. Frågeställningar	3
2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	3
2.1. HBTQ och hedersrelaterat våld och förtryck	3
2.1.1. Korrigering och omvändelseförsök	6
2.2. Arbete med hedersutsatta hbtq-personer	7
3. TEORI	10
4. METOD	11
4.1. Litteratursökning	11
4.2. Semistrukturerad intervju	12
4.2.1. Urval	12
4.2.2. Tillvägagångssätt under intervjuerna	13
4.3. Analys	13
4.4. Trovärdighet	14
4.5. Etiskt övervägande	14
4.6. Arbetsfördelning	14
5. RESULTAT OCH ANALYS	15
5.1. Socialarbetares uppfattning av hbtq-personers hedersutsatthet	15
5.2. Synen på offer och förövare	18
5.3. Heteronormativitet och stigmatisering	19
5.4. Arbetssätt	22
5.5. Kunskapsbrist	26
5.6. Brister i insatser	29
5.7. Stöd och åtgärder	31
6. DISKUSSION	33
6.1. Resultatdiskussion	34
6.2. Metoddiskussion	36
REFERENSER	39
BILAGOR	

1. INLEDNING & PROBLEMFÖRMULERING

Heder är något som både historiskt och i nutid betraktats som viktigt för många människor, kulturer och religioner. Heder handlar många gånger om att den enskilde individen är underordnad ett kollektiv, i många fall är kollektivet familjen eller släkten. En enskild individ gör anspråk på heder genom sina handlingar, och denna heder ges från samhället och kollektivet som omger individen utifrån om dessa handlingar följer det ideal som finns i det specifika kollektivet. För de som värderar hedern som något viktigt för dem själva och familjen, är det också av stor betydelse att hedern upprätthålls. När någon bryter mot hedern eller hotar att bryta mot hedern, riskerar de att utsättas för någon form av våld, förtryck eller kontroll. Hedersrelaterat våld och förtryck blev del av den politiska agendan i Sverige under 2002 i samband med uppmärksammade hedersmord (Ungdomsstyrelsen, 2010; Knutagård & Nidsjö, 2004). Det är dock inte förrän på senare år som detta ämne har lyfts i samband med homo-, bi-, trans- och queerpersoner (hbtq-personer) och det hedersrelaterade våld och förtryck som de kan bli utsatta för. Homo- och bisexualitet samt trans och queer är några av de identiteter som ingår i hbtq-spektrat och en individ kan identifiera sig med en eller flera av dessa identiteter. Trans innebär att individen helt eller delvis inte identifierar sig med det kön hen blev tillskriven vid födseln, medan en person som identifierar sig med sitt tillskrivna kön är cis. Hbtq kan även agera som ett paraplybegrepp, där framförallt queer kan innebära flera olika identiteter som exempelvis icke-binär, pansexuell och asexuell. Vi har valt att använda hbtq som samlingsbegrepp för alla personer som inte identifierar sig som heterosexuella eller cis. Under studiens tidiga stadier hade vi ett större fokus på sexuell läggning då vi hittade mer forskning om det, men i samband med de intervjuer som utfördes där könsidentitet, könsuttryck och könsroller uppmärksammades mycket, blev det mer aktuellt att analysera och diskutera även detta i resultatet utifrån vår empiri.

Hederskultur är inte något som har sin grund i någon specifik religion eller land, utan det är istället något som är nära kopplat till en traditionsbunden tro där kvinnan beskrivs och betraktas som underordnad till mannen samt att mannen tydligt ses som familjens ledare. Andra åsikter som är kännetecknande för hederskultur är att den enskilde individens agerande och intressen anses påverka hela familjen samt vara underordnad till kollektivet. Den enskilde individens sexualitet anses dessutom vara hela familjens angelägenhet och alla former av sexuella relationer är endast acceptabla och tillåtna inom äktenskap mellan en man och en kvinna. Det som också är ett villkor för att bli accepterad i familjen är att individen måste följa de könsnormer och könsroller som familjen anser vara rätt (Baianstovu, 2017).

Hedersrelaterat våld grundar sig ofta i en motvilja riktad mot den utsatta individens sexualitet, sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. I samband med det vill våldsutövaren rätta den andra individen till vad kollektivet anser vara det rätta sättet att vara på. Förklaringar och definitioner av hedersrelaterat våld och förtryck är spridda och en anledning till det är att våldets former kan variera kraftigt och uttryckas på olika sätt. Män och kvinnor kan finnas på båda sidor av våldet, det vill säga både som en av förövarna eller en av de utsatta. Hedersrelaterat våld och förtryck förekommer i kollektiva uttryck, då flera människor är involverade i att utsätta en individ för våld, social kontroll och styrning. I samband med det är det förekommande att en individ kan vara både

den som utsätter andra och själv blir utsatt för våld, då hen exempelvis kontrollerar sina barn samtidigt som hen också själv utsätts för kontroll, våld eller förtryck av andra familjemedlemmar (Darj, 2017). Hedersrelaterat våld och förtryck grundas också i kulturella föreställningar kring makt, kön och sexualitet. Hedersrelaterat våld kan se olika ut baserat på kulturella och religiösa föreställningar, men det är dock inte direkt kopplat till någon särskild religion eller kultur. Det förekommer även att hedersrelaterat våld och förtryck sker i icke-religiösa kontexter (Regeringens skrivelse 2007/08:39).

En familjemedlems beteende kan påverka familjen som en helhet och i samband med det blir individens situation en familjeangelägenhet och hela familjen tenderar att lägga sig i situationen på olika vis. Det handlar inte alltid om att individen på något vis faktiskt gått emot familjens värderingar eller normer, utan många gånger är det tillräckligt att det finns misstanke eller rykte kring en familjemedlems beteende. Det betyder att ibland utförs våld eller förtryck i förebyggande syfte, för att kontrollera att individen inte kommer bryta mot normerna i framtiden. Det finns en tendens att det är familjen som ser sig själv som ett offer för normbrytande handlingar, istället för att den enskilde individen blir sedd som offer. Det är vanligt att ungdomar som uttrycker normbrytande beteende eller blir misstänkta för det, blir utsatta för isolering från omgivningen. Hbtq-personer som kommer från familjer med hedersnormer riskerar också att bli utsatta för omvändelseförsök, genom exempelvis tvångsäktenskap eller att familjen söker hjälp från psykologer, läkare eller religiösa ledare. Hur samhällets heteronormativitet ser ut är också avgörande för hur våldet ser ut och till vilken grad individen utsätts för det. Är heteronormativiteten väldigt stark i samhället individen lever i, blir individen inte bara avvikande i sin familj utan är även en avvikelse i samhället (Baianstovu et al, 2018; Darj, 2017).

Heteronormativitet är den norm i samhället som säger att det endast finns två kön och att alla ska vara heterosexuella. Det innebär att individen ska identifiera sig med det kön hen blivit tillskriven vid födseln och följa de könsroller och könsuttryck som förknippas med det könet. Individen förväntas eftersträva romantiska och sexuella relationer med det motsatta könet (Gäredal, 2016). Heteronormativitet är ett fenomen som förekommer i alla samhällen. Hur mycket det påverkar den enskilde individen beror på hur stark normen är i individens omgivning samt till vilken grad individen och andra i dess närhet lever efter den. Hbtq-personer bryter mot heteronormen och har därför en större utsatthet på grund av det. För de som utsätts för våld och förtryck i Sverige finns det många samhällsinstanser som en individ kan söka sig till vid behov, exempelvis kvinnojourer och socialtjänsten. Arbetet med hbtq-personer som utsätts för hedersrelaterat våld har kommit längre de senaste åren, men det är fortfarande en form av gråzon. Det våld och förtryck som hbtq-personer utsätts för blir inte uppmärksammat på samma sätt som andra typer av våld blir, vilket bidrar till att många inte är medvetna om det. Ökad kunskap kring detta område är därför önskvärd för att det stöd som utsatta personer kan erbjudas ska bli mer lättillgängligt. Det är viktigt att de professionella som kommer i kontakt med hbtq-personer som blivit utsatta för hedersvåld bekräftar hens identitet och tar dennes berättelse på stort allvar för att inte normalisera det våld som hen blev utsatt för. Hbtq-personer har under en lång tid erbjudits en lägre grad av stöd från samhället samt att de har en större misstro till insatser från samhället, vilket den professionelle bör vara medveten om vid möte med dessa individer. Forskning, information samt undersökningar kring hur hbtq-personer utsätts för alla former

av våld är framförallt fokuserat på homo- och bisexuella. Målet är att hela hbtq-gruppen kommer inkluderas i forskningen, men i nuläget är andelen information kring varje sexuell läggning och könsidentitet väldigt varierande (Darj, 2017).

Forskning kring detta ökar successivt och problemet har blivit alltmer aktuellt och uppmärksammat i samhällsdebatten (Baianstovu et al, 2018; The British Psychological Society, 2012; Darj, 2017; Knutagård & Nidsjö, 2004; Ungdomsstyrelsen, 2010). Trots detta är hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld relativt okänt i jämförelse med hedersrelaterat våld riktat mot kvinnor, och därför behövs det en ökad kunskap inom området. Med tanke på detta vill vi undersöka ämnet närmare, med fokus på yrkesverksammas upplevelser i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck som hbtq-personer utsätts för samt det stöd som yrkesverksamma kan erbjuda.

1.1. Syfte

Syftet är att undersöka det arbete som socialarbetare utför med hbtq-personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt vilka insatser som kan erbjudas för denna gruppen. I samband med detta kommer socialarbetares egna upplevelser med arbetet belysas.

1.2. Frågeställningar

- Hur uppfattar socialarbetare hedersrelaterat våld och förtryck riktat mot hbtq-personer?
- Hur upplever socialarbetare arbetet med hedersutsatta hbtq-personer?
- Vilka åtgärder och stöd kan socialarbetare erbjuda hbtq-personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

2. BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt presenteras bakgrund och tidigare forskning om det våld och förtryck som hbtq-personer kan utsättas för i en hederskontext. För att förklara detta lyfts begrepp såsom hederskultur, normer och normbrott, korrigerande och omvändelseförsök. Därefter redogörs det för några viktiga aspekter för arbetet med hedersutsatta hbtq-personer, däribland bemötande, könsneutralt språk och yrkesverksammas kunskapsnivå kring gruppens problematik. Mycket av den tidigare forskning som finns gällande hbtq-personers hedersutsatthet berör främst sexuell läggning, vilket även reflekteras i detta avsnitt, då det inte finns lika mycket relevant forskning kring könsidentitet.

2.1. HBTQ och hedersrelaterat våld och förtryck

Det som huvudsakligen karaktäriserar hederskulturer är att de i de flesta fall definieras som extremt patriarkala och heteronormativa med rigida könsroller. Alla individer inom kollektivet bidrar till att upprätthålla könsmaktsordningen och individer oavsett kön kan vara både offer och förövare. Även förövaren är i sig ett offer för den struktur som finns inom kollektivet när det kommer till exempelvis könsroller, och denne måste följa gruppen och ta på sig en viss roll som ibland innebär att ta till våld för att få erkännande och status i gruppen (Ouis, 2015). Eftersom hedern bärs upp av alla inom kollektivet blir alla inom detta påverkade ifall någon bryter mot den hederskodex som detta har. Hederskodex innebär de normer som blivit utvalda som särskilt viktiga inom kollektivet, och dessa avgör en individs värde (Knutagård & Nidsjö, 2004; Ouis, 2015).

I hederskontexter läggs det stor vikt på förväntningarna på individens heteronormativa livslopp. Omgivningen har höga förväntningar på äktenskap med någon av det motsatta könet och att de sedan ska skaffa familj. Detta är något som skapar komplicerade situationer för de hbtq-personer som egentligen inte vill leva efter de heteronormativa förväntningarna som läggs på dem. Just relationer och äktenskap är väldigt centralt i hederskontexten och på grund av det har hbtq-personer en större risk för att bli utsatta för tvångsäktenskap. Detta är för att individen riskerar att dra skam över kollektivet och då väljer familjen att gifta bort individen innan hen kan förnedra eller orsaka skam för kollektivet. I många hederskontexter anses det att om en individ inte gifter sig och sedan får barn så reflekteras det dåligt på individen själv, vilket sedan kan sprida sig till att reflektera dåligt på hela kollektivet (Baianstovu et al, 2018).

Många homosexuella och bisexuella ungdomar möter ofta på motstånd, då deras sexuella läggning och sexuella handlingar uppfattas som ett hot mot heterosexualitetens position som norm i samhällshierarkin. Detta kan beskrivas som ett osynligt heteronormativt glastak, som innebär att de som bryter mot heteronormen slår i glastaket som på olika sätt stoppar dem från att vara fullständig del av och accepterade av samhället (Berg, 2016). De individer som identifierar sig som hbtq-personer skapar en grupp av olika identiteterna som tillsammans bryter mot heteronormens grund, det vill säga att individen ska identifiera sig som sitt tillskrivna kön och bli attraherad till det ”motsatta” könet. Heteronormen är något som påverkar i princip alla individer i samhället under hela deras liv, men dess effekt är större på de som på något vis utmanar eller bryter mot den, med andra ord hbtq-personer (Gäredal, 2016).

En definition av hedersrelaterat våld och förtryck är att det är ett hot om våld som kan realiseras då individen går emot de föreställningar och den moral som finns inom kollektivet gällande könsroller, sexualitet, familjebildning och liknande (Ouis, 2015). Alla som lever i en hederskultur blir inte utsatta för våld, men en stor andel av dem kommer att erfara starka och tydliga regler som främst handlar om det som anses vara korrekt manligt och kvinnligt. Det är även viktigt att ha respekt för de normer som är fastställda i samhället individen befinner sig i eller normer som är fastställda av kollektivet, däribland oskuldsnormen för flickor samt kontroll av sexualitet. Gärningar som exempelvis misshandel, psykiskt våld och tvångsäktenskap är något som individer oavsett kön blir utsatta för och är några grova exempel på hedersrelaterat våld. Det är även många som blir utsatta för mer subtila former av förtryck då familjen exempelvis kan förbjuda en individ från att ha pojkvän eller flickvän, att individen inte får medverka i könsblandade aktiviteter och liknande (Ungdomsstyrelsen, 2010). Grövre former av hedersrelaterade straff, förtryck och begränsningar som en individ kan utsättas för om hen bryter mot hederskulturen är bland annat att hen inte får gifta sig med vem hen vill, konstant vara bevakad och kontrollerad, vara underordnad till personer som betraktas vara högre upp i hierarkin och att inte få bestämma över sin egen sexualitet, kropp eller liv (Baianstovu, 2017).

2004 gjordes en kartläggning av RFSL Rådgivningen Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Knutagård & Nidsjö, 2004), med anledning att uppmärksamma den situation som ungdomar i åldrarna 13–25 som på grund av sin sexuella läggning riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld befinner sig i. Det finns regler och normer inom en gemenskap som måste följas för att hedern

ska behållas och om dessa inte följs av individen ses denne som underlägsen. Tillskrivna egenskaper rangordnas i en hierarki, där det som avviker från normen ses som sämre och skamligt, och bryter därför mot gemenskapens normer och regler vilket gör att hedern för individen och gruppen påverkas om dessa avvikelser upptäcks. Detta är något som ofta påverkar individens familj och släkt, vilket gör att hela släkten är angelägen om att alla inom den ska följa de normer och regler som finns inom det kollektiv de tillhör. De som följer samma normer och erkänner varandras heder i en gemenskap ingår i samma hederskultur. Folkopinionen inom kollektivet agerar som domstol vid handlingar där individen gör anspråk på heder och avgör om dessa handlingar påverkar hedern positivt eller negativt. Den kollektiva hedern delas av alla i gruppen (Knutagård & Nidsjö, 2004). Trots att gemenskapens värderingar spelar en viktig roll så är föräldrarnas åsikter kring kön, genus och sexuell läggning också en viktig faktor i om en individ blir accepterad eller inte (Ungdomsstyrelsen, 2010).

Norsk institutt for forskning og oppvekst (NOVA) utförde 2006 en studie om våld mot lesbiska och homosexuella tonåringar som undersökte våldets omfattning, risk och skydd (Ulstein Moseng, 2007). Studien undersökte bland annat hur hedersrelaterat våld och förtryck kan påverka exempelvis individens psykiska hälsa och sexuella relationer. Resultatet av studien visar på att pojkar har en lite större risk att bli våldsutsatta av sina föräldrar på grund av heder än vad flickor har. Fastän det framkommer i studien att pojkar som har erfarenheter av homo- eller bisexuella relationer har större risk för att utsättas för våld av sin familj, så är den största delen av satsningen för att motverka hedersrelaterat våld fokuserad på flickor och unga kvinnor. Detta har bland annat sin grund i att det är fler kvinnor än män som söker stöd från samhällsinstanser när de inte längre ser någon annan väg ut från det våld eller förtryck de utsätts för (Ulstein Moseng, 2007). Hedersrelaterat våld riktat mot män är något som inte är särskilt uppmärksammat och många gånger är det svårt att identifiera om det våld, förtryck eller mord som män utsätts för är "vanligt" våld eller om det är hedersrelaterat. Faktumet att män kan vara brottsoffer i hedersrelaterade sammanhang glöms därför bort fastän det finns forskning som påpekar just deras utsatthet. I sin helhet är hedersrelaterat våld något som kvinnor utsätts för i större utsträckning, dock innebär inte det att män inte också blir offer för våld och förtryck. Män är också offer för de hårda och stela könsroller som samhället samt hederskulturen framställer. De män som framförallt utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är just dem som identifierar sig som hbtq-person då det i många samhällen inte är accepterat. I och med att män som offer för hedersutsatthet inte blir uppmärksammat på samma sätt bidrar det därför till att det också finns väldigt få insatser riktade till män som är utsatta för heder, speciellt hbtq-män (Schlytter & Rexvid, 2016; Ouis, 2015; Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018).

Faktumet att unga hbtq-personer riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck är högre än för heterosexuella ungdomar bekräftades i NOVA studien från 2006. Materialet visar på att hbtq-personer blir både hotade om våld till större grad än heterosexuella samt utsatta för mer våld (Ulstein Moseng, 2007). Det är med andra ord inte ovanligt att hbtq-personer kan bli särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, då det många gånger är otänkbart med en icke-heterosexuell relation i hedersrelaterade sammanhang. De familjer och sammanhang som är påverkade av hedersnormer kan också uppfatta hbtq-frågor som tabu. När familjen får reda på att exempelvis sonen eller dottern identifierar sig som hbtq-person kan det ske en stor ökning av kontroll över individens liv

samt att det kan förekomma våldsamt agerande från familjens sida. Det kan också resultera i att individen blir utstött från familjen, då deras sexuella läggning betraktas som en skam för familjen och släkten. Unga hbtq-personer är ofta medvetna om att hedersnormer förbjuder den sexuella läggning de har och på grund av det utvecklar en känsla av skam eftersom de gör familjen besviken (Hedersförtryck.se, 2018). Skam är nära kopplat till heder, och skam är något som omgivningen utdömer mot individen utifrån den hederskodex som finns inom gemenskapen. Heder är oersättlig och kan inte fås tillbaka om den gått förlorad. I och med att hederskulturernas gemenskaper ofta utgår från en patriarkalt och heteronormativt strukturerad hederskodex, påverkar denna män och kvinnor på olika sätt, och likaså påverkar den hbtq-personer olika än de som är hetero- och cispersoner (Knutagård & Nidsjö, 2004). En annan orsak till att många hbtq-personer känner skam över den egna sexuella läggningen eller könsidentiteten är på grund av internaliserad hbtq-fobi. Detta innebär att den enskilde individen har präglats av de värderingar, normer samt fobier som omgivningen har och när hen börjar ifrågasätta sin sexuella läggning kan hen känna stor skam över det. Denna internaliserade fobin kan ta sig uttryck i ökad ångest och depression samt att fobin i kombination med skam kan göra att individen försöker kompensera för det genom att kritisera och ifrågasätta individer som öppet identifierar sig med samma sexuella läggning som individen själv har (Wurm & Hanner, 2017; Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018).

En kartläggning över det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck gjord i Malmö, Göteborg och Stockholm under 2017–2018 visar på att hbtq-personer med ett utseende som uppfattas som avvikande ofta är extra utsatta (Baianstovu et al, 2018). Det vill säga kan icke-binära och transpersoner därför många gånger löpa större risk för att bli utsatta, då deras utseende ofta är synligt avvikande från normerna kring könsuttryck. Genom intervjuer med individer som har levt i en hederskontext framkommer det att personer som synligt avviker från normen löper större risk att utsättas för ryktesspridning och avslöjanden. Detta kan leda till att familjen bestraffar eller isolerar personen för att hålla detta hemligt eller undvika normbrott från individen i framtiden. Många hbtq-personer lever med en rädsla för att bli avslöjade och har internaliserad skam kopplat till sin sexuella läggning och könsidentitet, då det är väldigt tabubelagt att avvika från de normer som finns i hederskontexten. Detta leder till att psykisk ohälsa är vanligt förekommande inom gruppen och många personer har erfarenhet av till exempel självskadebeteende, ätstörningar och missbruk. Denna rädsla för att en själv eller någon annan ska avslöja ens sexuella läggning eller könsidentitet gör att många hbtq-personer isolerar sig själva. Något som bidrar till denna rädsla för att bli outad eller avslöjad är sociala medier. Många ungdomar är rädda för att bilder som bevisar normbrottet eller att rykten om individen snabbt ska sprida sig via sociala medier, så att andra individer i kollektivet får information om deras normbrott. Detta gör att många hbtq-personer som lever i hederskontext försöker minimera sociala kontakter för att minska risken för avslöjande. Det leder till att många hbtq-personer därför är mer isolerade än andra hedersutsatta individer, vilket riskerar att öka våldets konsekvenser samt det trauma individen kan få av våldet (Baianstovu et al, 2018).

2.1.1. Korrigering och omvändelseförsök

Det viktiga är att behålla hedern, vilket innebär att om det finns avvikelser måste dessa korrigeras, ofta sker det genom förtryck och våld. Det kan även vara att individen utför självkorrigering, vilket innebär att denne reglerar sitt eget

beteende för att inte bryta mot normerna (Knutagård & Nidsjö, 2004). Korrigerande blir dock ofta utfört av släkten mot individen och det görs bland annat genom omvandlingsterapi eller omvändelseförsök. Detta är vanligt förekommande i flera länder i världen, där någon som bryter mot heteronormativiteten är menad att omvandla sin sexualitet till heterosexuell. Detta kan utföras på ett flertal olika vis, exempelvis finns det dem som blir skickade till psykologer som ska ändra deras syn på sin sexuella läggning, eller där religiösa ledare försöker bota dem genom diverse ceremonier. Andra sätt att försöka omvandla en persons sexuella läggning kan vara tvångsäktenskap, där familjen bestämmer vem personen ska gifta sig med för att hen inte ska riskera att dra skam över familjen (Jenkins & Johnston, 2004). Det är även förekommande att det utförs korrigerande våldtäkter, som kan vara rituella och många gånger kollektiva, mot en person för att bota hen mot bland annat homosexualitet eller brott mot könsuttryck. Att bli utsatt för korrigerande sexuella övergrepp är något som många hbtq-personer är rädda för, om de vuxit upp i en omgivning där det är förekommande (Baianstovu et al, 2018). Själva anledningen till att många blir utsatta för dessa behandlingar är för att deras sexuella läggning eller könsidentitet betraktas som oacceptabel och avvikande. Det är i princip alltid familjen eller släkten som tvingar individen att genomgå omvandlingsförsök av olika slag, eftersom individen bryter mot familjens värderingar eller heder med deras avvikande sexualitet. Denna form av behandling betraktas idag i många fall som oetisk, och därav bör socialarbetare försöka motverka denna behandling och hjälpa de individer som de får reda på blivit utsatta av någon form av omvandlingsförsök. Socialarbetare måste i möten med individer vara medvetna om hur homofobi, bifobi och transfobi kan påverka enskilda individer som tidigare blivit utsatta för detta. Denna form av utsatthet kan ha stor påverkan på individens självkänsla och syn på sitt egenvärde. Socialarbetare måste därför vara medvetna om, respektera samt bekräfta den strid som individen gått eller fortfarande går igenom. Hur socialarbetaren bemöter individen kan påverka hur hela arbetet med individen sedan kommer se ut och hur benägen individen är till att ta emot hjälp (Jenkins & Johnston, 2004).

2.2. Arbeta med hedersutsatta hbtq-personer

Enligt socialtjänstlagen (2001:453) kap 5 §11 framkommer det att socialtjänsten har ett ansvar att ge både stöd och hjälp till de individer som på något sätt blir utsatta för våld, däribland det som är hedersrelaterat. Även i exempelvis brottsbalken (1962:700) kap 4 §4 beskrivs det att den som genom någon form av misshandel, våld eller hot tvingar någon att göra, uthärda eller nedprioritera något ska få böter eller fängelsestraff. Dock är det fortfarande många hedersutsatta individer som inte får den hjälp eller det stöd de behöver samt har rättighet att få. Hedersrelaterat våld och förtryck är ett brott mot svensk lagstiftning och är en direkt kränkning av den utsatta individens mänskliga rättigheter. Något som är viktigt för att det ska fungera praktiskt i samhället är att den personal inom socialtjänsten som arbetar med detta samt kommer i kontakt med det har kunskap om just den formen av våld. När en professionell kommer i kontakt med denna typen av våld måste det utföras en riskbedömning med syfte att avgöra vilket stöd som individen kräver. För att utföra denna riskbedömning måste den professionelle vara medveten om vad som är utmärkande för hedersrelaterat våld och förtryck riktat mot hbtq-personer, på vilket vis det kan uttrycka sig samt de konsekvenser det kan ha för de individer som utsätts för våldet (Hedersförtryck.se, 2019).

Det som uttrycks som grunden för socialt arbete är frivillighet och samförstånd mellan socialarbetare och klient. Det är socialtjänstlagen som understryker detta påstående, då lagen agerar som en vägledare för socialarbetare och det arbete de ska utöva. Arbete med just hedersrelaterat våld och förtryck är något som kan framkalla osäkerhet hos många socialarbetare, framförallt de som arbetar som handläggare inom socialtjänsten. Denna osäkerhet framkommer i samband med rädslan att agera antingen för starkt eller för svagt i ett visst ärende samt riskerna som finns för att göra felbedömningar. De ärenden som är hedersrelaterade har många risker som kan utsätta unga personer för allvarlig fara när det kommer till hälsa, utveckling och liv (Baianstovu, 2017).

I möte med hbtq-personer bör behandlare och socialarbetare vara medvetna om det språk de använder, då det kan påverka hur arbetet ser ut därefter. Att undvika ett heteronormativt språk i möte med alla klienter är av betydelse, då den professionelle inte vet vilken sexuell läggning eller könsidentitet individen har och genom att använda ett könsneutralt språk är den professionelle mer inkluderande. I möte med specifikt hbtq-personer är det viktigt att den professionelle redan vid första bemötandet använder ett passande språk och inte utgår från att individen identifierar sig på ett specifikt sätt. För att göra denna interaktionen så inkluderande och respektfull som möjligt, bör den professionelle ta reda på individens önskade pronomen och begrepp hen är mest bekväm med att använda. Om individen inte självmant informerar den professionelle om detta, kan den professionelle fråga individen om hur hen vill benämnas och vilka begrepp eller pronomen hen föredrar (Kerosuo & Nilsson Lööv, 2017).

Det kan konstateras att det finns en kunskapsbrist på både nationell och internationell nivå när det gäller hedersrelaterat våld riktat mot individer på grund av deras sexuella läggning. Bristen på kunskap går att finna på flera nivåer i samhället, exempelvis att skolorna inte ger ordentlig sexualkunskap till eleverna. Även vissa yrkesverksamma har bristande kunskaper om sexuell läggning, den sexuella läggningens påverkan på individen, ungdomars sexuella utveckling och hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen har satt in insatser för att öka kunskaperna hos yrkesverksamma, men trots detta lyser fortfarande kunskapsbristen och bristen på erfarenhet i området starkt. Detta leder till att när yrkesverksamma möter individer med problematik gällande sexuell läggning eller hedersutsatthet har de inte en handlingsplan eller kunskaper om hur de ska agera för att hjälpa individen på bästa sätt (Knutagård & Nidsjö, 2004). I en rapport från Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) redogjorde de för en undersökning som utfördes 2011, där hbtq-ungdomar blev intervjuade angående hedersrelaterat våld (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018). Något som var ett återkommande tema var att de unga ansåg att kunskapsbristen var ett problem, då det kunde göra att de professionella inte alltid förstår hur allvarlig ungdomens situation är och på det viset tillför till normaliseringen av våldet och utsattheten. Det var framförallt genomgående att intervjupersonerna upplevde konsekvenser av att socialtjänsten inte hade tillräckligt med kunskap och därav fick de unga inte tillräckligt bra skydd i sin situation. Det finns också ett flertal intervjupersoner i undersökningen som uppgav att de fått ett bemötande där det förekom bland annat homofobi eller transfobi från den professionelle. Detta bidrar till en extra sårbarhet för hbtq-personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, eftersom den yrkesverksamma normaliserar utsattheten och situationen individen befinner sig i (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018).

Terapeuter som möter hbtq-personer har en större möjlighet att vara hjälpsamma i situationen om hen är kunnig och bekräftande vid hantering av klientens sexuella läggning eller könsidentitet. Det är av stor vikt att terapeuter och socialarbetare använder hbtq-bekräftande metoder i möten med klienter som identifierar sig som hbtq. Det är vanligt att klientens primära oro inte handlar om den sexuella identiteten utan att de söker sig till hjälp, stöd eller rådgivning på grund av annan problematik. Även om så är fallet är det viktigt att den professionelle visar positiva och bekräftande attityder gentemot hbtq-frågor (Israel et al. 2008). Sexualitet är konstruerat och det innebär att för att professionella ska kunna förstå sexualitet måste den biologiska och psykologiska uppbyggnaden hos en individ samt deras sociala bakgrund vara i åtanke. Samhällssynen på kön och sexuell läggning är i ständig förändring i olika omgivningar, vilket betyder att professionella måste vara medvetna om vilken omgivning individen kommer ifrån och omgivningen hen lever i eftersom det har en stor påverkan på individen (The British Psychological Society, 2012).

Genom ett flertal amerikanska studier har det tagits fram ett antal riktlinjer för psykologer vid möten med homosexuella och bisexuella klienter, som också har stor relevans för yrkesverksamma socialarbetare som kommer i kontakt med klienter med varierande sexuella läggningar. Flera av dessa kan uppfattas som självklara för professionella som är utbildade inom eller som har mycket erfarenhet av sexuell identitet och att arbeta med detta, men det är något som ovana professionella kan ha viss problematik med. För att kunna följa dessa riktlinjer krävs det också insatser från den professionelles sida, bland annat att hen fortsätter utbilda sig inom ämnet och ökar sin kunskap för att klienten ska få den hjälp och stöd hen behöver. Dessa riktlinjer är exempelvis att den professionelle måste förstå att homosexualitet och bisexualitet inte är mental ohälsa och att hen ska sträva efter att förstå den problematik som en individ kan möta på grund av sin sexuella identitet. Dessutom bör den professionelle sträva efter att vara kunnig om och ha respekt för betydelsen av homosexuella och bisexuella relationer, samt att hen strävar efter att inkludera problematik som individer kan möta på grund av sin sexuella identitet i professionell utbildning och träning (American Psychological Association, 2012).

Liknande riktlinjer har tagits fram som istället har fokus på möten med klienter som identifierar sig som trans och gender nonconforming. Studien beskriver hur under de senaste 20 åren har andelen forskning kring dessa individer ökat betydligt, vilket har resulterat i en mer trans-bekräftande praktik. Det finns dock fortfarande brister i arbetet med denna gruppen. För bara tio år sedan rapporterades det att färre än 30 procent av amerikanska psykologer och andra yrkesverksamma inom hälso- och sjukvård var bekanta med trans och gender nonconforming individers utsatthet och eventuell problematik de kan möta i interaktionen med andra människor. De professionella som har bristande kunskap om detta kan då riskera att omedvetet skada individer istället för att hjälpa dem när de söker stöd. Exempel på riktlinjer som denna studien tagit fram är att professionella ska vara medvetna om att deras grad av kunskap angående könsidentitet och könsuttryck kan påverka kvaliteten på stödet de ger individerna. De bör också sträva efter att förstå de utmaningar som individerna kan möta och att de bör vara medvetna om behovet av social förändring för att minska de negativa effekterna på trans- och gender nonconforming personers hälsa och välbefinnande (American Psychological Association, 2015).

3. TEORI

Vi har valt att använda Erving Goffmans stigmatologi. Stigma är starkt kopplat till skam. Både stigmatisering och skam är vanligt förekommande i hederskontexter och är nära kopplat till sexuell läggning och könsidentitet. Stigma är också något som flera informanter nämnde eller pratade om med andra ord under intervjuerna och teorin är därför passande att koppla till empirin, då den kan bidra till att förstå och förklara delar av denna.

Varje samhälle delar in människor i kategorier, och de personer som ingår i en kategori tillskrivs vissa egenskaper som kan vara både positiva och negativa. Dessa kategorier har normer och förväntningar på hur en person bör vara, vilket leder till att de individer som följer dessa förväntningar ses som normala, medan de som inte följer dessa ses som avvikande. Det måste finnas något som betraktas som normalt för att det ska finnas något onormalt, och tvärtom. Den egenskap hos en individ som är avvikande kan bli ett stigma. Ett uppenbart exempel på detta är fysiska attribut och funktionsvariationer som är synliga för andra, men även egenskaper som inte är direkt synliga kan vara stigmatiserade, exempelvis psykisk ohälsa och homosexualitet (Goffman, 2011). Individen reduceras till att endast ses utifrån sitt stigma, och personer som har ett visst stigma blir ofta stereotypiserade utifrån uppfattningar och antaganden om hur en person med detta stigma är. Detta leder till att de stigmatiserade individerna ofta blir diskriminerade på olika sätt utifrån de negativa uppfattningar som finns om dem, både på strukturell och individuell nivå, och kan även utsättas för våld på grund av detta. I ett hetero- och cisnormativt samhälle där detta ses som det normala blir alla som inte ingår i dessa kategorier, det vill säga hbtq-personer, automatiskt avvikande, och därmed stigmatiserade (Goffman, 2011; Valdiserri et al, 2019; Avrahami, 2007).

Ett stigmas visibilitet, det vill säga hur synligt det är, är ofta avgörande för hur individen uppfattas och behandlas, därför är det inte helt ovanligt att personer med ett mindre synligt stigma försöker dölja detta för att inte uppfattas som avvikande. Det handlar om att försöka passera som normal för att slippa undan det förtryck och diskriminering individen kan utsättas för och därmed få ta del av de fördelar som ges till de normala (Goffman, 2011; Valdiserri et al, 2019; Avrahami, 2007). Ibland är det dock inte möjligt för en individ att passera och dölja det som utgör dess stigma. Det kan också vara så att individen aktivt försöker dölja det för vissa personer eller grupper men inte för andra. Vi kan då tala om ett dubbelliv, där vissa är medvetna om individens avvikelse medan andra inte är det. De personer som vet om detta kan då utsätta individen för utpressning med hot om att avslöja dennes avvikelse. När det kommer till just hbtq-identiteter kallas detta för outing, och kan få stora konsekvenser för en individ som lever i en hederskontext. Normerna upprätthålls i ett samhälle eller kollektiv eftersom de är institutionaliserade, och ifrågasätts därmed inte. När en individ bryter mot en viss norm eller regel genom att hen är eller beter sig på ett sätt som av omgivningen uppfattas som avvikande, sker det ofta att en viss åtgärd sätts in. Det kan exempelvis vara att normbrottet ska korrigeras eller döljas. Då normerna har att göra med en persons identitet eller individuella tillvaro kommer det att påverka en individs psykiska integritet om denne lyckas eller misslyckas med att uppfylla dessa. Ofta har en person inte direkt kontroll över om denne kan efterleva normen, och kan inte välja att göra det eller inte (Goffman, 2011; Baianstovu et al, 2018).

När en individ blir stigmatiserad påverkar det dennes psykiska hälsa negativt eftersom hen blir tvingad att utstå diskriminering och förtryck i olika grad. Hbtq-personer har generellt sämre psykisk hälsa än vad hetero- och cispersoner har, vilket bland annat kan förklaras genom hur de blir behandlade av omgivningen. En annan förklaring kan vara om individen har ett självstigma, som kommer av att denne internaliserar omgivningens negativa attityder gentemot dennes stigma. Något som också kan ha betydelse är om individens föräldrar stödjer denne i dess identitet, där mer stöd är kopplat till bättre psykisk hälsa (Valdiserri et al, 2019; Avrahami, 2007). Ett stigma kan spridas från den stigmatiserade individen, vilket innebär att andra personer i dess närhet, till exempel individens familj, också kommer att påverkas negativt. Detta är för att omgivningen behandlar dessa sämre i och med att de är associerade med den stigmatiserade individen och därmed ses som en sammankopplad enhet. Det får som följd att andra personer undviker eller avbryter kontakt med denne för att inte påverkas av den negativa uppmärksamhet och bild som omgivningen tillskriver den stigmatiserade individen (Goffman, 2011).

4. METOD

Denna studie bygger på kvalitativ metod. Empirin samlades in genom intervjuer för att på ett tydligt sätt kunna undersöka studiens syfte och frågeställningar. Frågeställningarna berör socialarbetares egna upplevelser kring arbetet med hedersutsatta hbtq-personer och därav utfördes intervjuer med socialarbetare som arbetar med denna gruppen. Studiens resultat bygger på den information som framkom under intervjuerna i kombination med tidigare forskning och teori. Den tidigare forskning som används ger i kombination med intervjuerna en djupare förståelse för hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer samt socialarbetares arbetet med detta.

4.1. Litteratursökning

Litteratursökning är en viktig del av arbetet då en studie som denna kräver en hel del bakgrund, teori och tidigare forskning för att kunna förklara och analysera den empiri som insamlats. Genom litteratursökning kan relevant tidigare forskning, begrepp och fakta kring området tas fram och därmed stärka arbetets trovärdighet. Genom att genomföra en litteraturundersökning kan vi som författare också försäkra oss om att en exakt likadan studie inte utförts innan, så att det inte blir en reproduktion av en redan existerande studie (Bryman, 2011).

När vi sökte bakgrundsinformation och tidigare forskning försökte vi hitta så trovärdig information som möjligt. Den information och forskning som söktes var främst det som publicerats i forskningstidskrifter, bland annat artiklar och rapporter. Vi sökte oss framförallt till det som blivit skrivet av forskare, då det har en högre trovärdighet. Det viktiga med forskningen var att den skulle vara peer reviewed, det vill säga att texten blivit läst av andra forskare eller kunniga inom det specifika området innan det publicerades. Vi har även använt oss av skrifter från statliga myndigheter, exempelvis regeringen eller landsting, och skrifter som gjorts på uppdrag av myndigheter. En majoritet av dessa går att finna online.

Något som måste uppmärksammas i samband med litteratursökningen är att vi till en början hade svårt för att hitta forskning kring ämnet och framförallt internationell sådan. Vi sökte i databasen sociological abstract via Malmö

Universitet, men kombinationen av hbtq och hedersrelaterat våld gav väldigt få resultat som var relevanta för arbetets syfte. På grund av våra svårigheter att hitta relevant forskning tog vi hjälp av bibliotekarier på Malmös universitetsbibliotek med hur information kunde uppsökas på olika databaser däribland sociological abstract och psycinfo, vilket underlättade till viss del. Några exempel på de sökord som vi använde oss av är 'lgbt', 'trans*', 'queer', 'honor', 'honor violence', 'support' och 'social work'. Fastän vi fick hjälp med detta hade vi fortfarande svårt att hitta information som inkluderade både information om hbtq och hedersrelaterat våld och förtryck, då majoriteten av de texter vi hittade handlade om endast ett av de områdena. Detta gjorde att några av de källorna som använts har fokus på ett av dessa områden. Grunden till detta är att hedersrelaterat våld och förtryck riktat mot hbtq-personer är något som fortfarande är relativt nyligen uppmärksammat och forskningen kring det är därför begränsad.

4.2. Semistrukturerad intervju

Det beslutades att semistrukturerade intervjuer var den intervjumetod som var mest passande för denna studien. I semistrukturerade intervjuer utformas en intervjuguide med förbestämda teman och frågor som ska beröras under intervjun (se bilaga 1). Frågorna är formulerade på ett sådant sätt att intervjupersonen kan svara relativt fritt kring temat eller frågan samt att där finns utrymme för följdfrågor och vidare diskussion om den som håller i intervjun anser att det behövs. Denna typ av intervju har en stor flexibilitet, då frågorna kan ställas i olika ordning vid behov samt att sådant som inte står med i intervjuguiden också kan tas upp och diskuteras. Vid utformningen av intervjuguiden låg fokus främst på vilka frågor som måste ställas för att studiens syfte och frågeställningar ska kunna besvaras. Stort fokus låg också på vilket sätt frågorna skulle ställas samt själva guidens upplägg för att det skulle underlätta så mycket som möjligt för både intervjuaren och intervjupersonen. Efter första intervjun valde vi att till viss del omarbeta intervjuguiden så att fler frågor ställdes som ansågs vara relevanta att diskutera (Bryman, 2011).

Det utfördes sex intervjuer och fem av intervjupersonerna arbetar med klienter som bland annat har hedersproblematik. En av intervjupersonerna arbetar på en administrativ nivå och möter därav inte klienter, men arbetar fortfarande med hedersrelaterad problematik. Detta gjorde att intervjuguiden inte var helt passande i förhållande till hans yrkesroll och därav utformades en till intervjuguide att utgå ifrån vid det intervjutillfället. Det skrevs dock inte en helt ny intervjuguide, utan vissa frågor omformulerades med utgångspunkt i den ursprungliga intervjuguiden, och vissa frågor byttes ut mot mer passande frågor (se bilaga 2).

4.2.1. Urval

Vi använde oss av ett målinriktat urval för att hitta intervjupersoner, vilket innebär att de intervjupersoner vi sökte är yrkesverksamma inom vårt ämnesområde, och dessa är därför relevanta att intervjua för att vi ska kunna besvara våra frågeställningar. Med andra ord gjorde vi vårt urval helt utifrån förutsättningen och önskan att intervjupersonerna skulle vara relevanta att prata med för att deras information skulle bidra till att studiens frågeställningar besvaras. Vi har också gjort vårt urval utifrån bekvämlighet då vi i första hand tagit kontakt med verksamheter i kommuner i närheten av vårt universitet. Majoriteten av intervjupersonerna hittades genom att vi sökte efter verksamheter som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck, hbtq eller en kombination av dessa områden. Vi gjorde därmed ett strategiskt urval då vi valde ut verksamheter att

kontakta utifrån deras relevans kopplat till vårt ämnesområde. Från varje verksamhet var det en person som tog kontakt med oss då de var intresserade av att medverka, vilket innebär att det skedde en viss självselektion av informanter inom de tillfrågade verksamheterna. Tre av informanterna kontaktade vi dock direkt och de tillfrågades om de hade möjlighet att medverka. En av dessa var en rekommendation från en person på en av de tidigare tillfrågade verksamheterna, och det är därför också ett snöbollsurval (Larsen, 2009; Bryman, 2011).

Från början var tanken att vi skulle intervjua personer som arbetar med just hedersutsatta hbtq-personer, dock var det svårt att hitta den specifika gruppen socialarbetare. Därav är några av intervjupersonerna mer inriktade på antingen hbtq eller hedersrelaterat våld och förtryck, men att de fortfarande har en uppfattning om båda dessa områden. Tanken var att intervjua de som på något sätt arbetar med klienter som söker hjälp från intervjupersonen eller hens verksamhet. Dock fick vi som rekommendation att vi skulle kontakta en yrkesverksam som arbetar på strategisk nivå med de insatser som kommunen kan erbjuda individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Med andra ord är den intervjupersonen aldrig i kontakt med klienter, utan hen arbetar på en strategisk nivå. Detta ansåg vi dock vara mycket intressant och omformulerade därför delar av intervjuguiden inför intervjun med hen, så att frågorna skulle passa den arbetsrollen bättre.

4.2.2. Tillvägagångssätt under intervjuerna

Intervjuerna spelades in med samtycke från intervjupersonerna. Detta samtycke gavs både genom en samtyckesblankett (se bilaga 3) som intervjupersonen skrev på innan intervjun samt att vi muntligt frågade alla informanterna om de tillät att de blev inspelade. Vi utförde sex intervjuer och varje intervju beräknades vara mellan 30–60 minuter. Det var endast en intervju som varade 30 minuter och resterande varade mellan 50–70 minuter, det berodde på hur mycket intervjupersonerna hade att säga kring de olika frågor och teman som togs upp. Under intervjun var en av oss huvudansvarig för att ställa frågorna och vara extra aktiv i diskussionen med intervjupersonen. Den andra var också delaktig med att ställa följdfrågor och komplettera vid behov samt att anteckna stödord under tiden kring viktiga och intressanta saker som intervjupersonen berättade för att efteråt minnas att de sakerna stack ut under själva intervjun.

4.3. Analys

Vi har gjort en innehållsanalys, vilket innebär att den empiri vi samlat in genom intervjuer först har omvandlats till text som sedan blivit kodad. När varje intervju hade utförts blev den transkriberad så snart som möjligt. Vi läste igenom hela transkriberingen av intervjuerna ett flertal gånger och markerade samt kommenterade de delar som fängade vår uppmärksamhet och som vi ansåg vara viktiga eller intressanta för studiens syfte, vilket kallas för kodning. Dessa koder har samlats ihop i olika teman som har granskats för att hitta mönster i empirin som är relevant utifrån våra frågeställningar. De flesta av dessa teman återfanns i varje intervju. Vi har sedan kopplat de teman vi tagit fram till den teori och tidigare forskning vi använt oss av, och identifierat likheter och skillnader i det intervjupersonerna berättade kring de olika områdena för att ge en mer nyanserad bild av socialarbetares upplevelser. Vi har också tagit fram citat ur varje intervju för att lättare kunna förklara och ge förståelse för dessa teman (Larsen, 2009; Bryman, 2011).

4.4. Trovärdighet

Studiens syfte är att undersöka socialarbetares upplevelser, vilket är beskrivningar av en social verklighet så som de upplever den. Vi har sedan tolkat deras beskrivningar och för att säkerställa trovärdigheten i detta har vi till viss del använt oss av respondentvalidering där vi har skickat vår tolkning och analys av empirin till de informanter som ville ta del av detta innan arbetet skickades in. Dessa har sedan gått igenom detta och lämnat synpunkter om de tyckt att vi har missat eller missförstått något som de har sagt. Vi har också försökt ge en rättvis bild av de beskrivningar som de olika informanterna gett oss och försökt få med deras uppfattningar kring ämnet både när de skiljt sig och när de tyckt lika, vilket ger en mer nyanserad bild av det vi studerat (Bryman, 2011).

4.5. Etiskt övervägande

Något som var viktigt under utförandet av studien, var att eftersom intervjuer skulle genomföras var samtycke från informanterna viktigt. När det beslutades vilka verksamheter som skulle tillfrågas om någon i personalen hade möjlighet och intresse av att medverka, skickades det ut ett informationsbrev till verksamheternas mejladresser (se bilaga 4). I informationsbrevet beskrevs studiens syfte, hur intervjumaterialet skulle användas i studien samt intervjupersonens rättigheter i samband med intervjuernas genomförande samt bearbetningen av materialet. Dessa rättigheter inkluderar bland annat att de kan välja att inte svara på vissa frågor, att de kan avbryta intervjun när som helst utan konsekvenser och att hela deras deltagande baseras på frivillighet.

Intervjupersonerna fick i samband med intervjun skriva under en samtyckesblankett, där de skrev under på att de blivit informerade om studiens syfte och hur intervjun med dem kommer behandlas samt att de samtycker till frivilligt deltagande i studien. I samband med intervjuerna tillfrågades informanterna om de samtycker till att intervjun spelades in. Alla intervjuerna behandlas med konfidentialitet, då ingen förutom författarna av arbetet har tillgång till intervjumaterialet. De deltagande informanterna är anonyma i arbetet, då både deras namn och arbetsplats inte nämns, och endast vi som är författare av arbetet samt vår handledare vet vilka som intervjuats. Vi har också valt att vara könsneutrala och benämna informanterna som hen och Intervjuperson X (Bryman, 2011). Intervjupersonernas verksamhets- eller enhetschefer blev också informerade om att intervjuerna skulle äga rum och fick i samband med det också ge sitt samtycke till att vi intervjuade anställda på deras verksamhet. Detta samtycke gavs i vissa fall via mejl, men även att vi mejlade en samtyckesblankett till intervjupersonen som hen sedan fick påskriven av sin chef (se bilaga 5). Där var också några intervjupersoner som inte hade verksamhets- eller enhetschefer och då behövdes inte ett sådant samtycke.

4.6. Arbetsfördelning

Arbetsfördelningen försökte vi dela upp så jämnt som möjligt. I princip alla arbetets olika delar har blivit skrivet av oss båda, då vi båda skrivit olika bitar av alla delarna eller utvecklat något som den andra skrivit. Vissa delar har dock en av oss haft mer fokus på än den andra. Exempelvis var det en av oss som fick ansvar för att skriva teoriavsnittet och därav fick den andra lägga lite mer fokus på delar av avsnittet om bakgrund och tidigare forskning. Dock har allt blivit bearbetat, utvecklat och korrigerat av båda.

Under intervjuerna var det en av oss som var huvudansvarig för att ställa frågor och föra diskussionen medan den andra antecknade och ställde följdfrågor vid

behov. Det slutade med att vi hade samma roll under alla intervjuerna, det vill säga samma person hade huvudansvaret på alla intervjuerna och den andra stöttade upp under alla intervjuerna. Detta var för att vi snabbt kom in i den rollen vi fick, samt att en av oss var mer bekväm med att hålla i intervjun än den andra. Transkriberingen av intervjuerna delades upp så att båda transkriberade vars tre intervjuer för att det efterarbetet skulle bli lika mycket för oss båda.

5. RESULTAT OCH ANALYS

Vid genomgången och bearbetningen av den insamlade empirin kunde vi utläsa ett antal teman ur det informanternas berättade, vi har därför valt att dela upp vårt resultat utifrån dessa teman för att göra analysen mer begriplig. I analysen används bakgrundsinformation, tidigare forskning och Goffmans stigmatologi för att tolka och förklara empirin.

5.1. Socialarbetares uppfattning av hbtq-personers hedersutsatthet

Ett flertal av intervjupersonerna diskuterar på liknande sätt att hbtq-personer har en viss utsatthet på grund av att de identifierar sig som hbtq, men lever de dessutom i en hederskultur kan deras situation bli förvärrad. Intervjupersonerna menar att det blir som en dubbel utsatthet. De syftar på att först har individen den sårbarheten som kan tillkomma från att vara hbtq-person, individen bryter mot heteronormen och det är något som hen kan bli utsatt på grund av varsomhelst i sin omgivning. Intervjupersonerna beskriver att lever individen dessutom i en hederskultur är hen ofta i någon form av utsatthet, exempelvis isolering, kontrollering eller att hen måste leva upp till familjens krav på hur hen bör agera och vara som person, vilket ofta är baserat på vilket kön individen blivit tillskriven vid födseln. Denna dubbla utsatthet är något som även benämns i forskning, som framhäver faktumet att identifiera sig som hbtq-person är något som vanligtvis bryter mot familjens heder, då bland annat homosexualitet och avvikelser från de strikta könsroller som finns i hederskontexten är tabubelagt och skamfyllt, vilket gör att individen riskerar att bli dubbelt utsatt (Hedersförtryck.se, 2018). Intervjuperson 1 resonerar kring utsattheten på följande sätt:

Att man behöva berätta för sin omgivning att jag är inte, känner inte, tänker inte samma som alla i den här familjen eller sammanhanget. Det är ofta förknippat med mycket rädsla, ångest, osäkerhet och inte allt för sällan förknippat med en hel del våld. Där när man kommer ut för sin familj, släkt eller sammanhang blir utsatt av sin familj. Ibland av omsorg men ibland av avsky, olika sorts reprimander, man blir hotad, utskälld, ifråntagen arv, utslängd, utfryst. Sen finns det ju också dem som faktiskt blir ordentligt misshandlade, det sker mordförsök.

Vidare beskriver intervjuperson 1 hur hen upplever att många hedersutsatta individer är utsatta för att familjen inte vill att individen ska vara avvikande i samhället och vill att hen ska kunna leva ett bra liv. Därför försöker de förhindra individens normbrott för att hen lättare ska kunna vara del av samhället de lever i. Hen säger: "Och det är faktiskt så att de flesta som är hedersutsatta, är hedersutsatta av kärlek. Det är få som är utsatta av hat, och det ska man vara medveten om när man jobbar med detta." Intervjupersonen menar att individen på grund av sin hbtq-identitet kan bli utsatt för exempelvis diskriminering, vilket kan påverka både individen och kollektivet. Detta vill familjen undvika och försöker

därför ändra individens identitet och beteende både för dennes och kollektivets bästa. Intervjuperson 4 pratar även om hur hbtq-identiteten påverkar utsattheten och säger till exempel att hen tror att det antagligen är så att en hbtq-person alltid skulle bli utsatt i en hederskontext, oavsett om familjen håller väldigt starkt på normerna eller inte, och de är därför extra utsatta dels på grund av samhällets heteronormativitet i stort och dels på grund av den specifika hederskontexten. Hen menar dock att förtrycket mot dessa individer är ganska likt det som heterosexuella cispersoner får utstå, med den extra dimension som kommer med just hbtq-identiteten. Det kan till exempel vara att individerna behöver utstå skällsord och att tvingas gifta sig med någon av ett kön som de inte är attraherade av, eller tvingas på en könsroll och könsuttryck som individen inte känner passar den. Om just äktenskap för hbtq-personer i hederskontext säger intervjuperson 4 följande:

Det finns ju väldigt starka normer om heteronormativitet i hederskontexten, och väldigt starka normer om att man ska gifta sig liksom. Och gifta sig då, inte med någon med samma kön. Utan man ska gifta sig med någon av motsatt kön. Så jag tänker att många hbtq-personer blir utsatta på så sätt att de, dels då måste dölja vem de är och sin sexualitet, och sen så gå med på att gifta sig med någon som man verkligen inte vill vara med, av ett kön som man liksom inte attraheras av eller som man vill vara med. Och gör man inte det så blir man, allt från då förskjuten, till utsatt för våld, till dödad.

Intervjuperson 5 kan också se en dubbel utsatthet för hedersutsatta hbtq-personer. Hen säger att överlag är det känt att hbtq-personer mår sämre än vad majoritetsbefolkningen gör, och att detta kan förvärras om individen dessutom befinner sig i hederssammanhang, vilket är något som också konstateras i forskning (Valdiserri et al, 2019; Avrahami, 2007). Både att själv komma ut som hbtq eller att det kommer fram på något sätt, är något som intervjuperson 5 menar direkt kan göra att våldet och förtrycket blir grövre. Detsamma gäller för unga hbtq-personer som går i skolor tillsammans med många andra som har normer kring att allt förutom heterosexualitet är som en sjukdom eller onaturligt. Intervjupersonen menar att de miljöer som individen befinner sig i kan förvärra individens mående oavsett om det är känt för omgivningen att hen är hbtq-person eller inte. Individen hör vilka uttryck och synsätt andra har angående ens sätt att identifiera sig och det blir i sig en typ av utsatthet.

Goffman stigmatteori (2011) samt Jenkins och Johnstons forskning (2004) visar på att när det kommer fram att en individ bryter mot kollektivets heder, normer eller värderingar tenderar våldet och förtrycket att öka. Hur det ökar beror mycket på hur grovt individen bryter mot kollektivets hederskodex samt vad som anses vara rätt. Vanliga former av hedersrelaterat våld och förtryck som intervjupersonerna nämner är stora restriktioner för individens frihet och privatliv, bland annat genom att bestämma över vem individen får träffa samt var och när hen träffar andra. Är det grövre överträdelser kan individen bli isolerad så att andra i kollektivet inte ska få reda på individens avvikelse. Det kan också vara att kollektivet försöker ändra på individens avvikelse genom mer extrema former av våld och förtryck och intervjupersonerna nämner bland annat misshandel, tvångsäktenskap, korrigerande våldtäkter som exempel. Forskning beskriver att dessa omvändelseförsök många gånger sker ju tydligare individens avvikelse blir och en individ som avviker genom att ha en annan sexuell läggning eller könsidentitet är mer synligt avvikande än många andra exempel på avvikelser och därför blir hbtq-

personer många gånger offer för grovt våld och förtryck (Goffman, 2011; Jenkins & Johnston, 2004).

Att växa upp som hbtq-person i en hederskontext där våld och förtryck är förekommande kan manifesteras sig på olika sätt hos den utsatta individen. Intervjuperson 3 diskuterar att individer som på något sätt identifierar sig som hbtq och växer upp i en hederskontext där det uppfattas som bland annat sjukt och syndigt att vara exempelvis homosexuell, då kan uppfatta sig själv som sjuk eller syndig. Intervjuperson 3 fortsätter med att ge exempel på hur ungdomar kan trycka undan sin sexuella läggning, genom att exempelvis ljuga om det eller inte kunna uttrycka det. Hen säger följande:

Det märker vi hos oss att vissa har svårt att säga till oss att man är homosexuell till exempel, vissa säger att de är bisexuella fastän de är homosexuella, vi har mött någon som har ändrat sig på vägen 'nä nä men det är jag inte längre' liksom, trycker undan det. Träffat någon som inte ens kan ta ordet i sin mun, utan jag är 'det där'.

Det som intervjuperson 3 påstår kan med utgångspunkt i forskning tolkas som en internaliserad homofobi, som gör att individen känner en skam över den egna sexualiteten, det vill säga ett självstigma. Individen har blivit så pass präglad och påverkad av omgivningens normer, värderingar och fobier vilket gör att individen själv också ifrågasätter sin sexuella läggning eller könsidentitet och antar samma normer, värderingar och fobier. Internaliserad fobi kan påverka individen starkt och bland annat bidra till ökad ångest eller depression. Individen kan dessutom försöka kompensera för den skam hen känner över den egna sexuella läggningen genom att hen istället kritiserar eller utsätter andra individer som öppet identifierar sig med en normbrytande sexuell läggning. Detta kan också vara ett sätt för individen att undvika misstankar eller ifrågasättande angående den egna sexuella läggningen från andra i sin omgivning (Wurm & Hanner, 2017; Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018). Det kan också betraktas som en form av självkorrigering, där individen försöker passa in i sin omgivning genom att korrigera sin sexuella läggning så att hen inte bryter mot normerna. Genom att istället utsätta andra för våld eller förtryck kan hen bli mer accepterad av sin omgivning och därav inte påverka eller bryta mot familjens heder eller värderingar (Knutagård & Nidsjö, 2004).

När det kommer till just omvändelseförsök nämner intervjuperson 3 att hen mött individer där familjen har utsatt dem för flera försök till att omvandla individens sexuella läggning eller könsidentitet. Hen berättar om hur det finns familjer som sanerat bestick och tallrikar som individen använt eftersom de anser det vara äckligt att individen inte var heterosexuell. Hen har också träffat folk som blivit tvingade att dricka vigt vatten och tvingas lyssna på religiösa texter som en form av botemedel mot en avvikande sexuell läggning. Förutom de exempel intervjupersonen redan tagit upp, så nämnde hen också mer extrema former av omvändelseförsök, som exempelvis tvångsäktenskap eller att de utsätts för våldtäkter där de tvingas ha sex med någon av det motsatta könet som ett sätt för hen att bli frisk. I forskning framkommer det att korrigering av våldtäkter är något som många hbtq-personer är rädda ska ske om det på något sätt kommer fram att de bryter mot normerna. Omvändelseförsök är förekommande i ett flertal länder och kulturer i världen, och det är i princip alltid familjen eller släkten som utsätter individen för försök till att omvandla individens sexuella läggning eller bota hen från den avvikande sexuella läggningen eller könsidentiteten. Denna form av

behandling är i många fall betraktad som oetisk idag, på grund av den stora inverkan det kan ha på individen som utsätts för det. Det kan bland annat påverka individens psykiska hälsa samt syn på sitt egenvärde, speciellt grova omvandlingsförsök som korrigerande våldtäkter eller bortgifte (Jenkins & Johnston, 2004; Baianstovu et al, 2018).

När intervjuperson 6 pratade om omvändelseförsök pratade hen framförallt om att individen försöker omvandla den egna sexuella läggningen eller könsidentiteten. Hen berättar hur hen träffat individer som på olika sätt försökt bli av med sina normbrytande känslor och bli vad deras omgivning anser vara normal. Individen vill korrigera sig själv för att passa in i sitt sammanhang och inte bryta mot det kollektivet anser vara rätt och normalt (Knutagård & Nidsjö, 2004).

Intervjuperson 6 uttalar också att eftersom hbtq-identiteter är så pass tabubelagt för vissa så är det inte alltid kollektivet som är det primära problemet, utan det är en själv som måste acceptera den egna sexuella läggningen. Intervjupersonen menar att en individ måste först ha självacceptans innan hen kan börja tänka att kollektivet inte kommer acceptera en, det vill säga du måste inse och acceptera själv att du till exempel är homosexuell eller transperson innan du kan börja tänka över hur din omgivning kommer reagera på det. Hen fortsätter:

/.../ du brottas med din egna uppfattning. Och många av de har inte löst just det, vem är de. Mycket av den terapi jag har haft handlade om, vem är jag, varför är jag varken kvinna eller man, varför har gud bestraffat mig. Och sen så klart, ingår det, det här kommer ju från en kollektiv föreställning, men i deras liksom erfarenhet, är det inte kollektivet de direkt är rädda för, utan de har köpt föreställningarna.

5.2. Synen på offer och förövare

Intervjuperson 5 uttrycker att samma individ kan vara både offer och förövare, till exempel kan en person som blir utsatt för förtryck från kollektivet skvallra på sin kusin om ett normbrott denna gjort för att rikta ljuset på någon annan. Detta kan göras för att stärka sin egen ställning inom kollektivet genom att själv också utsätta andra för förtryck, direkt eller indirekt, och därmed visa på att personen kan följa normerna även om denne gjort normbrott tidigare. Intervjupersonen menar att detsamma gäller då specifikt hbtq-personer, det vill säga att en hbtq-person kan skvallra på någon annan i kollektivet som också är hbtq-person eller på något vis bryter mot heteronormen. På det viset är den individen både offer i kollektivet på grund av sina egna normbrott, men också förövare då hen avslöjar normbrott en annan individ i kollektivet begått. Angående just detta säger intervjuperson 5:

Hur det kan vara att jag kanske lever under kontroll och mina föräldrar har begränsningar för mig och då så samtidigt skvallrar jag på min kusin som haft smink, för att då får jag lite bättre status i gruppen och då kommer ljuset bort från mig, så på ett sätt är jag ju också en förövare i det eller vad man ska säga, men att jag bidrar till att upprätthålla det här, kontrollen och så att sätta dit andra och sådär, men att det flyttar ju fokus från mig. Eller att jag ska kontrollera mina systrar men samtidigt utsätts jag själv för våld av mina föräldrar eller att man liksom sitter i en sits emellan som både offer och förövare, så att det är även föräldrar som själva blev bortgifta väldigt unga som också varit ett offer och som är det och sen så själva använder våld mot sina barn, så det är ju komplext.

Intervjuperson 5 pratar om just detta, att det har en väldig komplexitet. Hen menar att heder är en struktur som alla i kollektivet ingår i på ett eller annat sätt, och individer kan spela flera olika roller i det. Med andra ord kan det vara någon som själv blir begränsad eller förtryckt samtidigt som hen gör samma sak mot andra, eller exempelvis en förälder som blivit bortgift i ung ålder och sedan gör detsamma mot sina egna barn. Intervjuperson 6 pratar också om detta, och säger: "Den ena dagen jag mobbar dig för att du är gay, men liksom nästa dag jag gråter och klagar för världen för att jag inte får vara gay." Hen menar att fastän en individ kan båda utsätta andra och själv vara utsatt så ser hen alla individer i kontexten som offer, då alla är offer för strukturen. I enlighet med forskning kan detta också betraktas som att individen bestraffar en annan person för att den kan vara öppen med sin sexuella läggning när individen själv inte kan vara det, vilket ytterligare bidrar till att sudda ut gränserna mellan vem som är offer och förövare (Wurm & Hanner, 2017; Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018). Intervjuperson 5 säger att det inte är svart eller vitt. Även forskning menar på att det krävs en nyanserad bild av hur heder betraktas och att i princip alla som är med i kollektivet bidrar på något sätt till att denna struktur upprätthålls (Ouis, 2015). Intervjuperson 3 pratar också om detta, men menar på att det som hen anser vara väldigt problematiskt är bilden som finns i samhället om vem som är offer och förövare i hedersrelaterat våld och förtryck. Precis som att i princip bara kvinnor uppmärksammas som offer, så uppmärksammas i princip endast män som förövare, men eftersom hedersrelaterat våld och förtryck mestadels utförs som ett kollektiv är det många gånger exempelvis också systrar eller mammor som är förövare i våldet och förtrycket. Intervjuperson 3 menar att den bild som finns är för snäv, då hela fenomenet och problemet inte ska förminska för att passa in inom snäva ramar för vad individer tror att hedersutsatthet innebär och vad som ingår i det.

5.3. Heteronormativitet och stigmatisering

Intervjuperson 1, 3 och 4 menar att det är först när en person bryter mot heteronormen, då det "syns" att den är en hbtq-person, som denne blir utsatt för våld och förtryck. När en individ bryter mot heteronormen har hen hotat heterosexuallitetens position som överordnad i samhällshierarkin. Den som bryter mot heteronormen har inte längre samma chans att vara del av och accepterad av samhället, eftersom hen slår emot det så kallade heteronormativa glastaket som separerar de som bryter mot heteronormen från resten av samhället (Berg, 2016). Heteronormen påverkar inte bara de som bryter mot den, utan det påverkar alla i samhället till olika grad, men generellt sätt har det en större inverkan på hbtq-personer. De som identifierar sig som hbtq-personer går direkt emot heteronormens grund, det vill säga att vara cisperson och sträva efter att ha romantiska och sexuella relationer med det motsatta könet (Gäredal, 2016). Bli det känt att en individ bryter mot heteronormen kan hen riskera att bli utsatt på grund av det. Intervjupersonerna menar att det dock kan vara så att även om det bara finns misstankar om att individen bryter mot normen så kan denna bli utsatt. Det spelar ingen roll om individen faktiskt är hbtq-person eller inte, men finns det misstankar om att det är så det förhåller sig så hotar det hedern då det avviker från de normer som betraktas som viktiga inom kollektivet. En individ kan till exempel vara homosexuell eller transperson och dölja detta, och kommer därför inte utsättas för våld och förtryck på samma sätt då kollektivet inte är medveten om detta. Om en person istället klär sig och betar sig på ett visst sätt som stereotyp förknippas med exempelvis homosexualitet, kan denne bli utsatt oavsett om personen faktiskt är homosexuell eller inte. Intervjuperson 1 säger:

Jag skulle säga att könsstereotypa uttryck, när de bryts, så är man extra utsatt. Det behöver inte innebära att man är trans, men en fjollig kille är i större utsträckning utsatt än en maskulin kille. Båda kan vara bögar, men den som är fjollig är mer utsatt för att det syns på den personen, inom citationstecken syns, att den är homosexuell. Asså det finns ju fjolliga heterosexuella killar också, men i det traditionella sättet att se på en man så är en fjollig man en bög, så därför skulle en maskulin bög klara sig bättre för att det inte syns. Det är ofta så att det som straffas är inte homosexualiteten, att vara homosexuell straffas sällan, men att göra homosexualitet straffas. Så är du fjollig, har du sex med killar, då är det nånting som man vill korrigera. Och därför innebär det ofta att transpersoner blir lättare utsatta, för det syns ju lättare när någon är transperson. Homosexualitet och bisexualitet kan man ju lättare dölja så vidare man inte är väldigt manhaftig som tjej eller feminin som kille.

I citatet ovan framgår att intervjupersonen anser att individer som bryter mot normerna kring könsidentitet och könsroller ofta är mer utsatta, vilket också stämmer överens med det som presenteras i den kartläggning som gjorts över hedersvåld (Baianstovu et al, 2018), som visar att transpersoner och icke-binära kan ha det särskilt svårt då deras utseende ofta är en uppenbar och central del av normbrottet. Det är synligt utåt att dessa personer avviker från normen, vilket förhöjer risken för att de ska avslöjas som transperson för omgivningen och att rykten ska spridas om dem. Det påverkar i sin tur familjens heder och leder därmed ofta till att familjen isolerar eller straffar individen för att undvika detta. Intervjuperson 4 tar upp att ryktet är centralt i en hederskontext, och att det är de rykten som sprids om individen som påverkar hur denna kommer att behandlas av kollektivet, snarare än den faktiska situationen. Att vara hbtq-person är ofta stigmatiserat, inte minst i de grupper där heteronormativiteten är stark och könsroller är tydligt definierade. Hur synligt en person avviker, eller uppfattas avvika, från dessa normer är därför avgörande för hur denna kommer behandlas. Individen blir stigmatiserad för att den "gör homosexualitet", det vill säga har ett könsuttryck som innefattar till exempel klädsel, frisyr och kroppsspråk som uppfattas som stereotyp för homosexuella, eller att de utför homosexuella handlingar till exempel håller hand med eller kysser en person av samma kön. Detsamma gäller transpersoner om de uppvisar ett könsuttryck som går emot det kön de blivit tillskrivna vid födseln (Goffman, 2011; Baianstovu et al, 2018). Intervjuperson 2 berör också detta och säger: "sen beror ju allt på hur nära en cis- och heteronorm du är, för ju längre bort du kommer från den desto tuffare blir det tyvärr."

Ett stigmas visibilitet är avgörande, då en individ inte kan bli stigmatiserad förrän det på något sätt syns utåt (Goffman, 2011). Intervjuperson 1 och 5 pratar just om faktumet att en individ kan ha en normbrytande identitet, så länge ingen annan vet om det för då kommer ingen försöka korrigera det. Dock kan en individ bli påverkad av sin omgivning och ta skada, om exempelvis personer i kollektivet uttrycker sig nedvärderande eller kränkande om hbtq-identiteter och individen själv identifierar sig som hbtq-person. Är individen omgiven av sådana uttryck eller individer med de åsikterna, kan det påverka individens självbild. Individen kan internalisera dessa synsätt och utveckla ett självhat, vilket i sin tur kan bidra till en försämrad psykisk hälsa på grund av det. Det finns även de individer som är till exempel homosexuella och utövar homosexuella handlingar, men det är

undagömt från kollektivet och så länge individen upprätthåller könsnormerna och förväntningarna på exempelvis giftermål som ställs på denne behöver detta inte korrigeras. Angående detta säger intervjuperson 4: "Så länge man sköter det snyggt tills man gifter sig" och menar att så länge det inte sprids rykten eller kommer ut att individen haft till exempel homosexuella relationer har dessa normbrott ingen betydelse. Det vill säga att om individen gifter sig med en av det motsatta könet och startar en familj, följer den "rätta" könsrollen och har de könsuttryck som förväntas av hen, så är det inte uppenbart eller synligt att hen egentligen inte följer alla normer och kommer därav inte betraktas som avvikande. Individen lever då i en form av dubbelliv (Baianstovu et al. 2018).

Blir en individ stigmatiserad på grund av sin hbtq-identitet är det något som kan sprida sig från den enskilda individen till familjen och kollektivet. Just den rädslan att individens normbrott ska skada eller påverka kollektivet är något som kan ha stor inverkan på våldet och förtrycket som individen utsätts för. Intervjuperson 4 uttrycker att det kan dra skam över hela kollektivet och att andra utanför kollektivet inte längre vill associeras med kollektivet på grund av det. Hen berättar om hur det exempelvis kan göra att andra drar tillbaka sina affärer med kollektivet, vilket får ekonomiska konsekvenser. Det kan också vara att andra familjer inte vill gifta in sig i den familjen, eftersom individens stigma spridit sig till resten av familjen. All kontakt med den enskilde individen och det stigma som finns hos individen vill undvikas och därför avbryts kontakt med allt och alla som har med individen att göra. Det är därför som kollektivet många gånger försöker stoppa eller förhindra dessa normbrott från att ta sig uttryck (Goffman, 2011). Detta kan exempelvis ske genom att individen blir utslängd ur kollektivet eller att kollektivet försöker korrigera individen genom omvändelseförsök, isolering eller tvångsäktenskap. Intervjuperson 4 menar också att ibland försöker kollektivet dölja individens normbrytande beteende eller avvikelse innan omgivningen upptäcker det, detta görs ibland genom tvångsäktenskap. Det kan också vara så att individen går med på att bli bortgift för att hen inte vill skada kollektivet med sitt avvikande beteende. Intervjuperson 4 berättar att det läggs väldigt mycket skam och skuld på individen om hans identitet eller normbrytande beteende påverkar kollektivet till det negativa. Individen kan därför välja att leva efter de normer som finns i kollektivet istället och exempelvis gifta sig med någon som hen egentligen inte vill gifta sig med. Intervjuperson 4 fortsätter angående bortgifte och menar att familjen kan gifta bort en individ för att hans normbrott inte ska bli känt för omgivningen och därav skada familjens rykte. Om detta säger hen:

Så länge det inte kommer ut så blir det inte ett så jättestort problem, men det är när ryktet börjar spridas som det blir ett problem. Och därför kanske man också ser till att snabbt gifta bort en person innan det kommer ut eller innan det blir liksom, och det blir samma för hbtq-personer då, att tror man att den här personen kommer leva ut sin homosexualitet eller kommer liksom vilja byta, eller korrigera sitt kön, då gifter vi bort den snabbt, innan det förstör ryktet.

Något som bidrar till hbtq-personers utsatthet är rädslan för att bli outad eller avslöjad. Sociala medier spelar en stor roll i hur utsattheten ser ut, då det finns en risk för hbtq-personer att bli avslöjade genom att bilder på dem eller rykten om dem sprids mycket snabbare över internet. Intervjuperson 3 menar att detta är en stor risk för hbtq-personer, och hen gör en liknelse mellan detta och att det är lite detsamma för tjejer som är begränsade till att inte få umgås med killar och de risker som finns för att de ska avslöjas. Det finns också de som blir hotade eller

utsatta för utpressning, då någon exempelvis har bilder på individen tillsammans med någon de inte borde vara tillsammans med och då blir de utpressade att göra något för att dessa bilder inte ska skickas till deras familjer. Intervjuperson 3 och 6 pratar om att denna formen av utpressning kan resultera i att individen tvingas att ha sex med den som utför utpressningen för att hen inte ska bli outad. Angående den formen av utpressning säger intervjuperson 6:

/.../ om de har haft intercourse liksom med någon, så kan den personen kanske berätta för någon, då kan andra komma och hota om du inte ligger med mig så kommer jag berätta för din familj, då kan de ligga med den personen sen kan den berätta att den här personen har legat med mig så går det vidare. Och många av de lever i den här liksom värld av utpressningar.

Utpressning är även något som Goffman diskuterar i samband med stigmatteorin, där han menar att om vissa är medvetna om individens avvikelser men andra inte är det, så kan de som är medvetna om den utsätta hen för utpressning för att det inte ska avslöjas (Goffman, 2011). Kartläggningen från 2018 visar att på grund av denna rädsla för att bli avslöjad är det många hbtq-personer som begränsar sina sociala kontakter så mycket som möjligt, för att risken att bli outad då minskar. Detta gör att hbtq-personer många gånger är mer isolerade än andra, vilket ofta förvärrar deras utsatthet om de dessutom befinner sig i en hederskontext där våld och förtryck är förekommande (Baianstovu et al, 2018). När det kommer till outing, finns där också en viss problematik med hur informationen kring sexuella övergrepp hanteras av individens omgivning. Intervjuperson 3 menar att hen möter individer oavsett kön eller sexuell läggning som blivit utsatta för sexuella övergrepp men inte kan berätta det för sina familjer eftersom det kommer betraktas som individens eget fel. Det blir då ytterligare värre om det är en kille som skulle berätta att han blivit våldtagen av en annan kille, eftersom han då outar sig själv med att ha varit del av en homosexuell handling, fastän det var mot hans vilja kan han då betraktas som homosexuell av de i hans omgivning.

5.4. Arbetssätt

Intervjuperson 1 menar på att själva bemötandet av hbtq-person är viktigt i arbetet med dessa individer. I slutet på intervjun som hölls med intervjuperson 1, pratade hen fritt om frågor som hen anser vara viktiga att ställa i möte med yrkesverksamma inom området. För att ha grunden till ett bra bemötande måste verksamheten ha funderat över och diskuterat frågor som exempelvis hur ett skyddat boende är anpassat för lesbiska kvinnor eller hur arbetsplatsen diskuterat kring cisnormativitet. Forskning visar på att själva anpassningen från verksamhetens sida är av betydelse för hur en hbtq-person blir inkluderad och bemött redan i det första mötet. Det handlar bland annat om så enkla saker som vilket språk de yrkesverksamma använder, exempelvis om de använder ett könsneutralt språk eller vilka begrepp och pronomen de väljer att använda i mötet med klienter (Kerosuo & Nilsson Lööf, 2017).

Både intervjuperson 2 och 3 pratar om hur stor betydelse själva bemötandet har. Intervjuperson 3 förklarar det genom att beskriva vikten av att visa att de lyssnar på det individen berättar för dem, att de tror på det som berättas för dem. Hen menar att det är viktigt att vara ödmjuka inför det som individer berättar och att ha förståelse för hur svårt det kan vara att öppna upp sig i dessa sammanhang. I anknytning till detta tar intervjuperson 3 även upp betydelsen av frivillighet i mötet, hen menar att hen aldrig möter en individ om individen inte först gett ett

godkännande till mötet. Är det inte frivilligt skulle det förändra hela interaktionen och ett gott samarbete baseras på att alla parterna vill vara deltagande i det (Baianstovu, 2017). Intervjuperson 2 beskriver ett gott bemötande som A och O i samtal och i samband med det är det viktigt för den professionelle att vara trygg i sin roll och vara väl medveten om vilken hjälp som kan erbjudas individen och det måste den professionelle vara tydlig med från början. I mötet med människor går det inte att vara oflexibel menar intervjuperson 2, det är viktigt att du som professionell lär dig att läsa av andra och ha förståelse för vad som går bra att prata om i situationen och vad som inte går att prata om i samtalet. Hen säger:

Du kan aldrig vara oflexibel i mötet med människor, man måste lära sig att läsa av andra och vad är det okej att prata om, vad är inte okej just nu, det är ju lite som en dans och det är någonting som kommer ju mer samtal man har och sen ska man ju aldrig generalisera, med erfarenhet kommer det ju och tankar kan väckas att 'det kan vara såhär eller den här personen kanske är utsatt för det här' och då kan man ta det vidare i samtalet, men jag går ju in ganska tabula rasa i det samtalet just för att varje individ är expert på sitt eget liv, jag är ingen expert.

En skillnad som framkommit mellan vissa av intervjuerna är kring hur stor roll den sexuella läggningen har vid mötet mellan den professionelle och individen de möter. Alla intervjupersonerna som diskuterade kring detta har uttalat att oavsett sexuell läggning eller könsidentitet så förtjänar alla individer samma nivå av stöd och alla som lever i någon form av utsatthet ska få den hjälpen de behöver. Där skillnaden i detta sker mellan några av intervjupersonerna är att både intervjuperson 1 och 2 menar att den sexuella läggningen inte ens diskuteras i flera möten och att det inte är något som de frågar om eller på något vis försöker få individen att prata om under samtalet. Både intervjuperson 1 och 2 samt forskning konstaterar att det finns situationer när individens sexuella läggning inte är den primära oron eller orsaken till den problematik individen har. Dock är det, enligt forskning, viktigt att socialarbetaren fortfarande visar positiva attityder till hbtq-frågor, framförallt de socialarbetare som regelbundet möter hbtq-personer samt faktumet att de inte vet om den de möter identifierar sig som hbtq eller inte (Israel et al. 2008; The British Psychological Society, 2012). I detta anser intervjuperson 3 att den sexuella läggningen är viktig att vara medveten om som en del av bedömningen av individens situation. Det är självfallet inte något som intervjuperson 3 försöker tvinga ur individen hen möter, men hen ställer frågor kring relationer och kan fråga om individen har funderat något kring sin sexuella läggning. Hen uttrycker att hen gärna inte går ifrån ett möte utan att ha fått någon form av information om individens sexuella läggning eller könsidentitet, då det kommer ha betydelse för hur arbetet ska fortsätta. Då alla individer som intervjupersonen möter lever i hederskontext, menar hen att det är en viktig del av riskbedömningen eftersom sexuell läggning påverkar individens situation. Intervjuperson 3 säger följande angående detta:

Det kan ju vara så att vi ska träffa en ungdom och har ingen aning om vad hen har för sexuell läggning eller könsidentitet och då måste man ju fråga om det på något sätt. Det beror väl lite på. Men vi kommer ju alltid in på om personen, frågar om de har möjlighet till att ha relationer, har du någon partner nu, har du haft partner innan och då kommer det ju ofta fram. Är det fortfarande tveksamt kan man ju fråga mer, vad tänker du om din sexuella läggning eller är det så att

gillar du tjejer eller gillar du killar eller båda liksom. Det är ganska viktigt för oss att klargöra.

I arbetet menar intervjuperson 6 att det är viktigt att ha med sig att alla i en hederskontext är offer för strukturen, hen ser därför helst att arbetet utförs på ett sådant sätt att det hjälper hela familjen och inte bara den specifika individen. Hen ställer sig kritiskt till att endast arbeta utifrån den enskilde individen och att till exempel ta barnet ifrån familjen då hen ser detta som en "quick-fix", då individen förlorar sitt sammanhang om denne lämnar sin familj, vilket kan leda till en stor ensamhet. Intervjuperson 6 säger att det är viktigt att inte bara se utifrån individens rättigheter utan att även se att föräldrarna i den här situationen också är offer. De känner sig tvungna att leva efter den norm som finns inom kollektivet och utsätta sitt barn för förtryck och våld på grund av detta, menar hen på. Ungdomsstyrelsens rapport från 2010 beskriver hur kollektivets värderingar är överordnad individens och familjens värderingar. Dock är familjens värderingar en avgörande faktor i hur individens situation ser ut och hur hen behandlas. Har familjen en viss acceptans för individens normbrytande identitet kan det påverka i vilken grad familjen väljer att följa eller gå emot kollektivets värderingar. Det vill säga kan familjen gå emot kollektivet eller trots sin acceptans stå fast vid kollektivets värderingar. Genom att även ge stöd till föräldrarna kan den professionella arbeta med helheten, så att individen kan både behålla familjens gemenskap och leva efter den egna identiteten (Ungdomsstyrelsen, 2010). Gällande att familjen också är offer i hederskontexten säger intervjuperson 6:

Jag skulle vilja ha mer det förhållningssättet att man ser föräldrarna också som victims. Inte bara det här att skrika 'mina rättigheter, mina rättigheter', utan det är inte så att de som utsätter de hbtq-personerna för våld är onda, de känner också sig tvungna att leva efter en norm, herregud de dödar sina barn, det kan inte vara en underbar känsla för dem.

Fastän intervjuperson 6 anser att mänskliga rättigheter är viktiga så menar hen att det är en föreställning som alla inte delar, och i mötet med personer med andra föreställningar är det viktigt att lyssna på dem, deras upplevelser och erfarenheter, och inte utgå från att den föreställning som den professionella har är mer rätt än vad klientens är. Hen frågar sig hur mycket hen som professionell har rätt till att ingripa i klienternas föreställningar, även då dessa går emot det vi i vårt samhälle anser är rätt. Hen menar även att yrkesverksamma borde möta klienter mer som människor och inte som professionella, vilket är något som hen ser som viktigt och använder i sin terapi. Intervjupersonen säger också att hen anser att alltför många yrkesverksamma försöker vara professionella, vilken hen uppfattar som farligt och säger att världen behöver kanske färre professionella och fler människor. Styrkan ligger i att förhålla sig till människan, som en annan människa.

Intervjuperson 4 berättar om hur en viktig del av arbetet med individer i hedersutsatthet handlar om det hen kallar för säkerhetstänket. Med det menar hen att allt som på något sätt är kopplat till heder handlar om säkerhet. Intervjupersonen berättar att det är många yrkesverksamma som inte har detta säkerhetstänket, vilket hen samtidigt menar är förståeligt eftersom det är många inom till exempel socialtjänsten som sällan möter hedersproblematik och därför inte har detta säkerhetstänket. Det kan även vara att vissa yrkesverksamma inte vet när en individ befinner sig i hedersutsatthet, eftersom de inte kan urskilja de

karaktärsdrag som det har och därför inte hanterar situationen på rätt sätt. Intervjupersonen menar också att det inte bara är yrkesverksamma inom socialtjänsten som borde vara medvetna om detta, utan även exempelvis personal inom skolan då de i stor utsträckning kommer i kontakt med ungdomar som eventuellt kan leva i en hederskontext. Angående detta säger hen följande:

Alltså nu inför sommaren så är det ju, det försvinner ju ett antal personer varenda sommar som blir bortgifta, alltså att verkligen att skolorna har koll på det, att man pratar mer om rättigheter i skolorna, att man pratar om heder, att man pratar om vilka möjligheter man har. Och att socialtjänsten verkligen tar det på allvar, och polisen, att man har den kunskapen som man behöver för att liksom hjälpa på rätt sätt och förstå, ja tänka säkerhet och förstå riskerna.

Intervjuperson 4 berättar hur det inte direkt finns några riktlinjer eller instruktioner för hur en professionell ska agera i möte med hedersproblematik. Hen säger hur hen gärna vill ha mer detaljerade riktlinjer och rutiner, för att den utsatta individens säkerhet inte ska äventyras. Om en professionell ska träffa en individ som hen vet lever i någon form av hedersutsatthet måste det göras en undersökning eller kartläggning kring hur individens omgivning ser ut. Om exempelvis socialtjänsten vill prata med en ungdom som befinner sig i hedersutsatthet och vill träffa individen på hans skola, menar intervjuperson 4 att den professionelle måste veta om ungdomen har släktingar som går på skolan som kan se vem ungdomen pratar med och berätta om det för familjen. Detsamma gäller om en individ ska placeras på ny ort, så måste det göras en kartläggning över var släktingar och kontakter till slakten finns, så att individen inte placeras någonstans där kollektivet kan få reda på att hen befinner sig. Intervjupersonen berättar:

Och sen göra en bedömning, behöver vi inleda en utredning om den här personen, om den här personen behöver skydd då ska ju personen i skydd, och då ska den en bit bort från där socialtjänsten befinner sig. Man måste utreda, kartlägga såhär lite var finns det släkt, var finns det familj, var finns det vänner till familjen.

Intervjuperson 4 menar också att det finns en problematik i att många hbtq-personer inte söker sig till hjälp i samma utsträckning som hetero- och cispersoner. Hen resonerar kring att många kan vara rädda för att inte bli tagna på allvar eller att den de möter inte kommer tro på det som de berättar. Intervjupersonen säger att det finns också många hedersutsatta hbtq-personer som väljer att inte söka hjälp, just på grund av rädslan för att någon i kollektivet ska få reda på det och att utsattheten därför ska förvärras. Kan de professionella då inte heller försäkra individens säkerhet kan det bli svårt för individen att få den hjälp hen behöver. Det är bland annat på grund av dessa anledningar som intervjuperson 4 vill att det ska finnas mer riktlinjer kring hur exempelvis socialtjänsten ska agera när de möter individer i hedersutsatthet. Även intervjuperson 5 berättar att det inte finns specifika rutiner för socialarbetare när de möter hedersutsatta hbtq-personer, utan det finns vissa riktlinjer kring heder som då får appliceras på alla som lever i hederskontexter. Forskning visar dock på att det finns möjligheter för sådana riktlinjer att skapas, då det har utförts undersökningar i USA som tagit fram den typen av riktlinjer för att underlätta för samt hjälpa professionella att ge bästa möjliga stöd till hedersutsatta hbtq-personer

(American Psychological Association, 2012; American Psychological Association, 2015).

Något som ett flertal intervjupersoner diskuterade var den samverkan som respektive verksamhet har med andra verksamheter och yrkesverksamma. Det är något som flera intervjupersoner uttrycker som viktigt för arbetet. Det finns de intervjupersoner som berättar hur verksamheten de arbetar på har avtal med ett flertal andra organisationer, som exempelvis jourer och fritidsverksamheter. Intervjuperson 2 pratar mycket om hur det är viktigt att ha så kallade "give and take" relationer, där verksamheter kan kontakta varandra och hjälpa varandra när det kommer till kunskap om specifika områden som vissa har mer kunskap om än andra. Intervjuperson 5 som arbetar på ett strategiskt plan inom en kommun lyfter faktumet att det finns exempel på bra samverkan, men att det samtidigt kan vara väldigt varierande hur samverkan mellan olika verksamheter ser ut i kommunen. Hen menar att det borde spridas fler goda exempel på samverkan, angående hur samverkan kan gå till och hur olika verksamheter kan hjälpas åt. Intervjuperson 5 anser att om det finns en god samverkan mellan fler verksamheter i samhället, så kan det få en positiv inverkan på den hjälp som enskilda individer behöver. Intervjupersonen menar att om yrkesverksamma och verksamheter utbyter erfarenheter och kunskaper kan arbetet bli bättre för individen som söker hjälp. Även intervjuperson 3 beskriver hur samverkan är viktig för verksamheten hen arbetar på. Mycket av samverkan är i samband med att de hjälper ungdomar de möter i arbetet med att komma i kontakt med andra verksamheter. Intervjupersonen beskriver hur de är en väldigt flexibel verksamhet utan snäva ramar som stoppar dem i arbetet. Intervjuperson 3 beskriver samverkan på följande sätt:

Samverkan är ju jätteviktigt för oss. Vi samverkar alltid när det behövs och tar mycket kontakter åt våra ungdomar, att vi i många fall blir lite spindeln i nätet. Vi är också en ganska flexibel verksamhet och vi vill inte ha några tigha ramar, vi försöker göra allt vi kan för de vi hjälper, och då blir det ganska ofta att de verksamheter vi ska samverka med har det snävare, att vi sköter mycket av samverkan, vi tar ett ganska stort ansvar. För att någon måste göra det liksom, och vi kan inte bara låta det vara för att vi bryr oss så mycket.

5.5. Kunskapsbrist

Något som alla intervjupersoner lyfter i diskussion kring arbetet med hedersutsatta hbtq-personer är bristerna. Det är först och främst den stora kunskapsbristen i samhället, att där finns människor som inte är bekanta med hbtq-identiteter överhuvudtaget och därför inte kan hantera möten med dessa individer särskilt bra. Denna kunskapsbristen sprider sig längre än bara till yrkesverksamma eller individer som kommer i möte med hbtq-personer i sitt arbetsliv, utan det handlar även om den generella kunskapsnivån på befolkningen. Intervjuperson 1 säger:

Så att det finns mycket bekymmer ute i samhället, så primärt är det utbildning, utbildning, utbildning som gäller. Man borde prata om sexualitet redan på dagis så att det här blir något som är naturligt, så att det inte är något som är äckligt, något som är farligt, för sen börjar barnen i skolan och så kanske man har två mammor eller två pappor och så kanske man blir mobbad för det för att alla inte vet vad det är. Så man måste börja redan på dagisnivå, redan när barnen är 2 år börja läsa sagor där det kanske inte är alla som har en mamma och en

pappa, alla kanske inte blir kära i nån som är motsatt kön eller pojkar kan ha klänningar.

Det som intervjuperson 1 syftar på i detta sammanhanget är att undervisning angående sexualitet borde börja redan på förskolenivå, så att barn redan från en ung ålder är medvetna om dess existens både i mötet med dessa individer samt att de själva ska veta att det är normalt om de växer upp och inser att de har en annan sexuell läggning än heterosexuell eller en annan könsidentitet. Sexualitet och sexualkunskap är något som borde vävas in i alla delar av skolgången, så att alla barn och unga blir bekanta och bekväma med det, för då minskar också antalet individer som blir utsatta för mobbning, hot, våld och liknande på grund av sin sexuella läggning. Vidare pratar hen också om att sexualkunskapen är något som har stora brister i hela landet, att skolor går igenom hur individer skyddar sig vid heterosex, men inte hur individer i samkönade relationer ska skydda sig mot könssjukdomar. Detsamma gäller att majoriteten av skolor endast går igenom heterosexuell reproduktion, men att det sällan diskuteras i skolundervisningen kring faktumet att juridiska män också kan bli gravida. Begreppet trans är något som generellt sätt inte alls diskuteras i undervisningen. Det som intervjuperson 1 berättar överensstämmer med forskning som visar på att denna kunskapsbrist finns på flera nivåer i samhället och det påverkar de individer som därför inte kan relatera till den undervisning som ges (Knutagård & Nidsjö, 2004).

Där intervjuperson 2 anser att kunskapsbristen framförallt måste åtgärdas är för alla yrkesverksamma som arbetar med människor och därav regelbundet möter hbtq-personer. Rapporten från NCK 2018 konstaterar att det finns stor problematik kring hur bland annat socialtjänsten bemöter och arbetar med hedersutsatta hbtq-personer, då kunskapsbrist kan göra att individer inte får adekvat stöd eller skydd samt att de inte vet hur de ska bemöta eller hjälpa individen på grund av sin okunskap om området (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2018). Angående de yrkesverkssammans kunskapsbrist uttrycker sig intervjuperson 2 på följande sätt:

Men att få öka medvetenheten hos till exempel polis, socialtjänsten, hälsovård framförallt, för jag menar mörkertalet är så stort, som hbtq-person om du inte blir erkänd för den du är eller sedd, hur fan ska man då våga söka hjälp och få stöd. /.../ alltså statistik är vad statistik är men där visar ändå att bisexuella kvinnor som är våldsutsatta skjuter i höjden, det är inget som snackas om, transpersoner och icke-binära är en väldigt våldsutsatt grupp där det saknas väldigt mycket kunskap hos till exempel polis, sjukvård, socialtjänst. Så vi har ett jätte ansvar och bli bättre och inte lägga ansvaret på individen utan det måste ändras på ett strukturellt plan.

Precis som andra intervjupersoner pratade om angående vad som måste förändras när det kommer till arbetet med denna gruppen pratar även intervjuperson 3 om att kunskapsnivån måste höjas. Intervjuperson 3 pratar om att just kunskapsnivån hos yrkesverksamma kan vara ett stort problem, vilket hen uppfattar som en viktig del i vad som måste förändras. Verksamheten som hen arbetar på utför en del föreläsningar och workshops för yrkesverksamma för att deras arbets sätt med hedersutsatta individer, däribland hbtq-personer ska förbättras. Intervjuperson 3 berättade under intervjun att de flesta individer de kommer i kontakt med är genom andra yrkesverksamma som kontaktar verksamheten med syftet att hjälpa individen och att det då bland annat är just de yrkesverksamma som de riktar sig

mot för utbildning. Det är även till stor del riktat mot socialtjänsten, eftersom många inom socialtjänsten också möter denna gruppen i sitt arbete. Att socialtjänsten får föreläsningar och mer utbildning kring detta området är något som intervjuperson 2 även pratade om att det verkligen behövs. Hen berättade om när hen själv arbetade på socialtjänsten var hen tvungen att kämpa för att få vissa kollegor till att använda ett könsneutralt språk istället och vara mer öppna i språket för att inte göra antaganden om individen framför dem. Ett könsneutralt språk är något som förespråkas av forskning och beskrivs som viktigt i mötet med människor, framförallt hbtq-personer (Kerosuo & Nilsson Lööv, 2017). Även om utbildningen som intervjuperson 3 erbjuder yrkesverksamma framförallt är inriktad på hedersutsatthet, så är det fortfarande något som bidrar till att arbetet med hedersutsatta hbtq-personer förbättras. Intervjuperson 6 har också utbildat en del yrkesverksamma om hedersutsatthet och hen lyfter även detta kopplat till hbtq-personers särskilda sårbarhet i dessa sammanhang. Angående sin utbildning för yrkesverksamma säger intervjuperson 6:

Jag tar ofta upp heder som en mänsklig universell idé liksom, hur den genomsyrar allt i livet, vilka kläder vi har, att vi måste ens ha kläder på oss, det har också med vår heder och den bilden som vi har. Att vi människor till grunden vill inte bryta alla normer och alla hedersnormer /.../ sen efter det så går jag in i djupet av det lidande som finns för hbtq-personer.

I samband med behovet av ökad kunskapsnivå hos yrkesverksamma, talar även intervjuperson 4 om hur viktigt hen anser det är. Hen ger exempel på tillfällen när olika yrkesverksamma av misstag har avslöjat en utsatt individs skyddade placering eller nya identitet, eftersom de inte helt har kunskapen kring vilka risker som finns för hedersutsatta personer samt att dessa yrkesverksamma inte har det säkerhetstänk som de professionella som i större utsträckning arbetar med hedersutsatta har. Precis som intervjuperson 2, anser också intervjuperson 4 att det är framförallt inom socialtjänsten, polisen och sjukvården som denna kunskapsutvecklingen måste ske då det många gånger är de som kan komma i kontakt med hedersutsatta individer som på något sätt behöver stöd och skydd, vilket är i enlighet med forskning som också framhäver detta som viktigt (American Psychological Association, 2012; Hedersförtryck.se, 2019).

Förutom faktumet att det krävs mer kunskap i samhället, så menar intervjuperson 3 att det krävs mer förståelse. Det måste såklart finnas kunskap, men intervjupersonen menar att det är också viktigt att människor, framförallt yrkesverksamma, har förståelse för hur problematiskt det kan vara att växa upp i hederskontext som hbtq-person. Riktlinjerna framtagna i USA för psykologer framhäver betydelsen av de professionellas kunskap och förståelse för hbtq-personer och hur deras identitet kan påverka individens situation och välmående (American Psychological Association, 2012; American Psychological Association, 2015). Flera intervjupersoner menar att hbtq-personer som lever i en hederskontext många gånger blir sedda som exempelvis sjuka, syndiga och äckliga av kollektivet. Att de blir sedda på det viset kan då resultera i att de också ser sig själva på det viset, som en internaliserad fobi och stigma mot sig själv, och även det måste den professionelle ha förståelse för. Intervjupersonerna menar att det måste därför finnas en förståelse för vad det kan göra med en individ att bli betraktad på det viset av familj, släkt, vänner eller andra människor i sin närhet. Intervjuperson 3 fortsätter med att säga att det är viktigt att ha förståelse för

individens situationer och de svårigheter hen kan uppleva, exempelvis med att uppsöka hjälp. Intervjupersonen uttrycker följande:

Och sen behövs det ju en förståelse för hur fruktansvärt jobbigt det kan vara att vara hbtq-person och växa upp i en hederskontext, ja men att man blir sedd som sjuk, syndig, äcklig, vad det nu kan vara. Vad det gör med en. Och hur svårt det kan vara att söka hjälp, det gäller ju hbtq-personer generellt, säger forskningen också att det är att de är vana vid att bli hånade, förlöjligade, inte tagna på allvar och sådär.

5.6. Brister i insatser

Intervjuperson 1 vill också förmedla att bristerna sprider sig längre än bara kunskapsmässigt, att det även handlar om brister i resurserna för arbetet med dessa individer. Exempelvis finns det väldigt många jourer och hem för kvinnor som är utsatta för hedersrelaterat våld. Dessa är dock primärt utformade för heterosexuella kvinnor, även om lesbiska kvinnor också kan få hjälp där åtminstone till en viss grad. Men det finns få sådana instanser för män och därav ännu färre som vänder sig mot eller kan hjälpa och stödja bland annat homosexuella män. Några av intervjupersonerna menar att en anledning till denna brist på insatser för män kan vara den problematiska bilden som finns i samhället att det endast är kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Intervjuperson 3 lyfter att i media uppmärksammas främst kvinnors utsatthet, och män hamnar då i skuggan fastän de också kan vara offer för våld och förtryck. Det konstateras i forskning att män är grovt styrda av och offer för de stela könsrollerna som finns i hederskontexten. Det ställs höga krav på att män ska vara på ett visst vis och om de bryter mot könsrollerna eller har ett avvikande könsuttryck, kan det påverka deras situation väldigt mycket. Forskningen menar att hbtq-män därför många gånger blir offer för våld och förtryck i hederskontexter eftersom de riskerar att bryta mot dessa normer och krav till en högre grad än heterosexuella män (Schlytter & Rexvid, 2016; Ouis, 2015).

Intervjuperson 3 berättar att majoriteten av de hbtq-personer hen möter med hedersrelaterad problematik är killar, vilket stämmer överens med NOVA studien från 2006 vars resultat visar på att killar som har erfarenheter av homo- eller bisexuella relationer löper en större risk för att utsättas för våld och förtryck av sina föräldrar än vad tjejer gör (Ulstein Moseng, 2007). Flera intervjupersoner menar att det finns få antal insatser för denna utsatta gruppen män. Detsamma gäller för insatser för transpersoner, då det kan vara svårt för transpersoner att exempelvis placeras på skyddade boenden som är separatistiska eftersom det blir problemet med vart till exempel någon som blivit tillskriven som man vid födseln men identifierar sig som kvinna ska placeras. Sedan diskuterar även intervjuperson 2 om faktumet att det faktiskt finns en hel del instanser som inte är separatistiska och att alla är välkomna dit, då hen själv arbetar på en sådan verksamhet. Dock kan intervjuperson 2 precis som intervjuperson 1 se en viss brist i insatser och verksamheter som är anpassade efter alla hbtq-identiteter. Även intervjuperson 3 uttrycker sig kring de brister som finns i insatser för hbtq-personer. Hedersutsatta hbtq-personer har en extra sårbarhet just eftersom de inte har möjligheter till åtgärder och insatser på samma sätt som heterosexuella utsatta har. Hen menar att majoriteten av de insatser som finns är utformade efter heterosexuella tjejer, och att det knappt finns några hedersboenden för män, oavsett vilken sexuell läggning eller könsidentitet de har.

När det kommer till homo- och bisexuella individer eller transpersoner på skyddade boenden så blir det en fråga om deras säkerhet i förhållande till de andra som också bor där. Intervjuperson 3 menar att fastän personalen kan vara väldigt kompetent, så har de andra som bor på boendet också vuxit upp i hederskontext och kan eventuellt ha specifika åsikter kring sexuell läggning och könsidentitet. Det kan göra att en individ som går emot det som de andra på boendet anser vara det rätta sättet att vara på så kan individen befinna sig i en fortsatt utsatthet fastän hen bor på skyddat boende. Samma tanke kring denna frågan har intervjuperson 4 också, då hen menar att detta hederstänkande och den mentaliteten är internaliserad hos alla individerna, det vill säga att individerna bär med sig samma åsikter som familjen eller kollektivet också har. Det resulterar i att fastän individer själva varit utsatta och sökt stöd på grund av det, kan de ändå själva också utsätta andra för hedersrelaterat förtryck. Då menar intervjuperson 4, precis som intervjuperson 3, att detta gör att utsattheten påbörjas på nytt i detta nya sammanhanget och att hbtq-personer därför eventuellt kan få det svårt på skyddade boenden. Intervjuperson 4 säger:

Så de flesta boenden tar emot tjejer och jag tänker att det också är svårt om du är född kille och liksom, att det är nog få boenden som tar emot transpersoner, oavsett om de identifierar sig som tjejer då. Också för att de skulle bli mycket mer utsatta där. För att de personerna som blir placerade har ju hela det här hederstänkandet och den mentaliteten är ju internaliserad, så att liksom de åsikter som ens föräldrar har, och hela ens kollektiv, bär man ju också med sig. Vilket gör att, jag tänker spontant att en person som då är transperson väldigt lätt skulle bli väldigt väldigt utsatt på nytt liksom.

På grund av denna komplexa fråga angående citatet ovan anser intervjuperson 3 och 4 att det självklart borde finnas fler alternativ på boenden och åtgärder som är specifika för denna gruppen, så att de verkligen kan få den hjälp de behöver. Detta är dock något som intervjuperson 5 menar är svårt att skapa, då det är många faktorer som spelar in i att ett sådant specifikt boende skulle fungera. Det är framförallt en fråga om hur stor efterfrågan är för ett sådant boende och vilka resurser som kan läggas på det. Intervjupersonen menar att för att ett boende som är specifikt för hbtq-personer ska finnas så krävs det att det faktiskt är människor som ska placeras där, eftersom det blir en kostnadsfråga i den bemärkelsen att det inte finns resurser till att ha ett sådant boende med tomma platser. Det blir också en fråga om hur hotbilden ser ut för hbtq-personer i den specifika kommunen. Intervjuperson 5 menar att hbtq-personer som ska placeras på skyddat boende kan inte bli placerade i kommunen de är ifrån på grund av säkerhetsskäl då familjen som utsätter individen också finns i den kommunen. Det blir också en fråga om individen kan få tag på bostad efter placeringen, då individen inte ska behöva bryta upp fler gånger än nödvändigt. Enligt intervjuperson 5 vill många unga hbtq-personer bo i eller nära storstäder eftersom där finns fler ideella grupper och föreningar som riktar sig till hbtq-personer, vilket individen eventuellt kan behöva när hen har brutit upp från familjen. Individen kan då finna ett nytt sammanhang med personer som har liknande erfarenheter. Intervjuperson 5 säger:

/.../ man behöver ju kanske mycket sånt om man inte har fått vara den man är, man har fått dölja det eller så, att det är viktigt att man har det. Så det hade man ju önskat att det skulle finnas möjlighet, att man får bo på ett ställe där man kan ha det, men det är svårt ibland med skyddet och att det ska funka i längden.

Det intervjupersonen menar är att om en person tidigare inte kunnat vara öppen med den hen är så kan individen vilja skapa kontakter med andra individer som hen kan relatera till och som accepterar hen för den hen är och därmed få ett nytt sammanhang. Dock kan detta vara problematiskt när det kommer till individens säkerhet. Finns individens familj i storstaden är det inte säkert för individen att vara i samma stad eller ens en stad som är för nära familjen. Intervjuperson 5 menar att om exempelvis Malmö eller Lund startade ett skyddat boende för hbtq-personer så kan inte utsatta individer från Malmö eller Lund placeras där och då blir det en fråga om hur många utsatta hbtq-personer som skulle placeras på ett sådant boende som är från andra delar av landet. Fastän intervjuperson 5 håller med om att det borde finnas sådana insatser, så menar hen att i realiteten är det svårt att åstadkomma, men att det förhoppningsvis är något som de kan titta närmre på senare och att det kan utvecklas mer specifika skyddade boenden.

Något som dock framförs som positivt enligt intervjuperson 3 är att hela debatten kring hedersrelaterat våld och förtryck har börjat uppmärksammas mer det senaste året. Hen menar att eftersom hen arbetar med denna utsatta gruppen, har uppmärksammandet gjort att arbetet på vissa sätt blivit lättare att föreläsa och informera om till yrkesverksamma och även till de individerna hen möter. Intervjuperson 3 berättar hur Malmö nu har börjat satsa mer på arbetet med hedersutsatthet och även regeringen har börjat arbeta mer med det. Fastän vi som samhälle fortfarande har en lång väg att gå så sker det förändringar till det bättre som intervjuperson 3 menar förhoppningsvis ska göra att hedersutsatta individer, däribland hbtq-personer, kan få en så bra hjälp som möjligt för att ta sig ur sin utsatthet. Även intervjuperson 5 pratar tills viss del om detta i samband med den rapport som släpptes hösten 2018 där det tydligt konstaterades hur många ungdomar i Malmö som lever med någon form av hedersnormer och att denna rapport gjort att kommunen och regeringen på ett tydligare sätt ser hur stor hedersproblematiken är samt att arbete med detta måste utvecklas (Baianstovu et al, 2018).

5.7. Stöd och åtgärder

Det stöd och åtgärder som kan erbjudas från socialarbetare och andra yrkesverksamma som arbetar med denna gruppen varierar väldigt mycket beroende på organisationen. Intervjuperson 1 berättar att verksamheten hen arbetar på är helt idéburen, vilket innebär att de inte är en myndighet och har ingen direkt muskelkraft att göra stora insatser för hedersutsatta hbtq-personer. Det som intervjuperson 1 menar att hen framförallt kan göra för dessa individer är att finnas som ett stöd för dem, främst genom samtal med individen. Det är vanligt att dessa stödjande samtal sker efter att själva utsattheten är över och individen ska bearbeta allt det som hen gått igenom. Intervjupersonen menar att det finns en del individer som behöver prata om vad som hänt för att sedan kunna gå vidare. Verksamheten intervjuperson 1 arbetar på har som primär målgrupp individer som identifierar sig som hbtq, men hen berättar också att en åtgärd som finns för hbtq-personer är att hen håller samtal med anhöriga, exempelvis för att hjälpa dessa att acceptera individens hbtq-identitet. Det innebär att för att hjälpa en hbtq-person på längre sikt måste arbetet ibland ske med en anhörig till hbtq-personen. Med andra ord sker allt arbete på denna verksamheten alltid i någon form av koppling till en hbtq-person. Intervjuperson 1 ger följande exempel:

Vi kan ha en mamma här som precis fått reda på att hennes dotter är lesbisk och tycker det är jättejobbigt och behöver få stöd i det. Då

hjälper vi mamman i den processen för att det ska bli lättare för dottern. Så vi har alltid en ingång till hbtq-personen, även om dottern inte är här i egen hög person så är det henne jag hjälper fast genom mamman.

Intervjuperson 2 berättar att det stöd eller åtgärder som finns för individer som söker sig till verksamheten hen jobbar på framförallt är individuella stödsamtal. Verksamheten erbjuder också gruppaktiviteter, exempelvis finns där en grupp där alla som identifierar sig som kvinna eller icke-binär kan träffas, där intervjupersonen beskriver att många av individerna som söker sig till den gruppen identifierar sig som hbtq. Det arrangeras också läger för olika grupper av individer som söker sig till verksamheten. Poängen med att ha grupper, är att individer ska ha möjlighet att träffas och prata med andra som har liknande erfarenheter som en själv. Intervjuperson 2 menar att de gör roliga saker tillsammans i dessa grupperna, men att det ska finnas utrymme och möjlighet för diskussioner för de individer som känner att de behöver det. Sedan kan denna verksamhet också erbjuda kontaktpersonskap och olika former av studiecirkel. Intervjupersonen lyfter faktumet att de försöker vara så flexibla de kan och möta alla personers behov till så stor grad som möjligt. Även intervjuperson 3 berättar hur det som framförallt kan erbjudas som insats på hens verksamhet är stödsamtal samt informationssamtal där individer kan få reda på vilken hjälp de kan få och vad de har för alternativ på vad som kan erbjudas antingen från intervjuperson 3 eller från en annan verksamhet som hen kan få hjälp med att komma i kontakt med. Intervjuperson 6 menar också att samtal är den åtgärd som hen kan erbjuda för hedersutsatta hbtq-personer. Men eftersom intervjuperson 6 har en terapeutisk bakgrund, kan hen erbjuda terapeutiska samtal som skiljer sig från stödjande samtal då de är behandlande. Hen kan erbjuda individuell terapi, parterapi och familjeterapi.

Insatser som intervjuperson 4 pratar om är behandlande samtal som både offer och förövare kan få på den verksamheten hen arbetar på. Hen pratar dock om att behandlande samtal för förövare i hederssammanhang är svårt, då det inte går att behandla ett helt kollektiv. Men är någon offer för hedersrelaterat våld eller förtryck kan hen söka sig till denna verksamhet. Något som intervjuperson 4 tar upp i diskussionen kring insatser som är specifikt för hbtq-personer så anser hen precis som tidigare intervjupersoner att det är bristande, men i kombination med det uttrycker hen åsikten kring att när det kommer till unga personer är egentligen familjehem det bästa alternativet. Det är dessutom något som hen anser kan vara väldigt passande för just hbtq-personer, för om individen placeras i ett bra familjehem där de till någon grad är kunniga angående individens sexuella läggning eller könsidentitet så kan det gynna individen mer än ett skyddat boende skulle göra. Intervjupersonen anser att familjehem är bättre, eftersom när en ung person lämnar en dålig familjesituation där hen blivit utsatt för våld och förtryck, så kan hen byta ut den utsatta familjegemenskapen mot en ny mer nyttig och stärkande gemenskap. Intervjuperson 4 säger följande angående familjehem:

Alltså att det är en organisation som kan heder, som stöttar ett familjehem jättemycket, och som stöttar ungdomen. Som har koll så att familjehemmet gör vad de ska och sådär. /.../ Alltså de ungdomar som jag har haft i familjehem där det har varit bra familjehem och där det liksom har klickat, de har ju fortsatt kontakt, så det blir ju deras nya familj, även flera år senare, att man ändå har det stödet liksom. /.../ sen finns det ju jättemånga dåliga familjehem också, vilket gör det

väldigt komplicerat för att hamna i ett dåligt familjehem är nog ännu sämre än att på ett boende liksom, så att det gäller att de blir utredda ordentligt.

Intervjuperson 5 möter inte klienter i sitt arbete, utan hen arbetar på en strategisk nivå med att bland annat se över de insatser som finns för hedersutsatta individer. Hen menar att det finns inga specifika insatser som är just för hedersutsatta hbtq-personer, då det är svårt att skraddarsy insatser och åtgärder på det viset. Hen förklarar att orsaken till detta är att det alltid kommer finnas specialgrupper som inte fullständigt passar in i den modellen som finns och så kommer det alltid vara, eftersom sedan skapas det specialgrupper inom specialgruppen och så vidare. Alla individer oavsett sexuell läggning eller könsidentitet har rätt till hjälp och stöd om de är hedersutsatta, men det är inte helt skraddarsytt efter just varje individs problematik, menar intervjupersonen. Intervjuperson 5 säger:

Alla har ju samma rätt till stöd, alltså vi har ju en skyldighet som kommun att erbjuda skydd till en person som är utsatt. Så det ska man ju ha rätt till oavsett vilken könsidentitet eller sexuell läggning man har, men så vi har ju inga specialinsatser till den här gruppen och vi har inga speciella boenden till exempel.

Intervjuperson 4 berättar att när en socialarbetare möter en hedersutsatt individ görs en riskbedömning, där den professionelle gör en bedömning kring vilka risker som finns för individen i hans situation. Denna bedömning avgör sedan vilket form av stöd eller åtgärd som individen ska få. Riskbedömningen avgör om individen behöver akut skydd om det finns stora risker för hans liv eller om det kan tillämpas andra former av stöd som exempelvis stödjande samtal eller motivering till att lämna den utsatta situationen eller liknande. Intervjuperson 4 menar att det kan vara svårt för socialarbetare att göra bedömning om individens situation. Hen menar att socialarbetaren kanske inte är medveten om hela individens situation och hur familjen är, ibland vet inte ens individen själv hur hans familj är och hur starkt familjen följer hedern och normerna. Intervjuperson 4 säger att väldigt många tror inte att deras familj är kapabel till att gifta bort en, allvarligt skada eller mörda en, och individens åsikt om familjen spelar en viss roll i socialarbetarens bedömning. Detta är något som även benämns i forskning, som menar att det kan tillföra en problematik för socialarbetare. Forskningen framhäver att det kan finnas en rädsla eller osäkerhet hos socialarbetaren att hen ska göra en felbedömning och att det då kommer påverka individen negativt eller förvärra dennes situation. Det finns en risk att socialarbetaren kan agera för starkt eller svagt i förhållande till ett visst ärende och just det faktumet kan orsaka osäkerhet hos socialarbetaren framförallt i situationer när hen ska göra en riskbedömning av en individs eventuellt våldsamma situation (Baianstovu, 2017; Hedersförtryck.se, 2019).

6. DISKUSSION

Följande avsnitt är uppsatsens avslutande diskussion. Först följer en diskussion av vårt resultat där aspekter vi anser vara särskilt intressanta tas upp. Denna del inleds med en sammanfattning av resultatet för att tydliggöra detta. Till sist diskuteras vår metod och tillvägagångssätt under arbetsprocessen.

6.1. Resultatdiskussion

Syftet med denna studie är att undersöka arbetet med hedersutsatta hbtq-personer, både hur socialarbetare uppfattar denna utsatthet, hur de ser på arbetet med dessa individer samt vilket stöd de kan erbjuda. För att svara på det har vi utfört intervjuer med olika socialarbetare som på något sätt arbetar med denna problematiken. De socialarbetare som intervjuades uttryckte att förtrycket är relativt likt det som heterosexuella cispersoner får utstå, men att hbtq-aspekten kan bidra till att detta våld och förtryck blir grövre. I samband med det ser flera intervjupersoner en dubbel utsatthet hos hbtq-personer, då de menar att alla som lever i en hederskontext får utstå våld och förtryck till viss del, men det faktum att de är hbtq-personer gör att denna utsattheten är värre då heteronormen ofta är väldigt stark inom hederskontexten. Alla som uppfattas som avvikande från normerna kan bli stigmatiserade. Det får som följd att dessa avvikelser ska korrigeras, antingen av kollektivet eller av individen själv. Det uppmärksammas också att för att förstå hedersrelaterat våld och förtryck behövs det en nyanserad bild av vem som är offer och förövare, då alla är offer för strukturen och många både utsätts för och utövar våld och förtryck. Socialarbetarna berättar hur ett gott bemötande är viktigt i arbetet och att ett könsneutralt språk kan vara avgörande för relationen mellan professionell och klient. Något som socialarbetarna lyfte kring arbetet med hedersutsatta hbtq-personer är den kunskapsbrist som finns framförallt hos yrkesverksamma angående denna utsatthet samt den avsaknad av insatser riktade mot just hedersutsatta hbtq-personer. De stöd och åtgärder som socialarbetarna i nuläget kan erbjuda hedersutsatta hbtq-personer är framförallt samtal, däribland stödsamtal och terapeutiska samtal. Socialarbetarna uttrycker dock att de önskar att det skulle finnas fler insatser för denna gruppen.

En intressant aspekt är att det finns en skillnad i intervjupersonernas syn på den sexuella läggningens betydelse i mötet. Alla intervjupersoner menade att sexuell läggning eller könsidentitet inte skulle påverka det stöd individen får, då hen ska få den hjälp hen behöver oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Ett flertal av intervjupersonerna uttryckte hur de inte arbetar endast med problematik som grundar sig i sexuell läggning, utan de arbetar med individer som har behov av hjälp av olika anledningar och då har individens sexuella läggning inte alltid betydelse för hur stödet ser ut. Dessa intervjupersonerna menar att de inte frågar individen om denne identifierar sig inom hbtq-spektrat, om det inte framkommer att problematiken är kopplad till det. En annan intervjuperson uttryckte dock att hen alltid vill veta vilken sexuell läggning eller könsidentitet individen har, eftersom det enligt hen har stor betydelse för hur individens situation och utsatthet ser ut eller riskerar att se ut om familjen i framtiden får reda på att individen är annat än heterosexuell eller cis. Anledningen till denna skillnad kan vara att intervjupersonernas yrkesroller ser lite olika ut och att de till viss del har olika fokus i arbetet, men samtidigt arbetar alla med samtal med antingen hbtq-personer, hedersutsatta eller hedersutsatta hbtq-personer. Intervjuperson 3 som var den som uttryckte att hen helst inte går från ett samtal med en hedersutsatt ungdom utan att veta om hen identifierar sig som hbtq, menar att den sexuella läggningen eller könsidentiteten kan påverka utsattheten väldigt mycket. Att vara medveten om den sexuella läggningen eller könsidentiteten en hedersutsatt ungdom har är något som vi anser är viktigt att vara medveten om, då studiens resultat visar på att en hbtq-person många gånger blir mer utsatt i en hederskontext än en heterosexuell person.

En tanke som uppstod under bearbetningen av intervjuerna var kring de insatser som finns för hedersutsatta hbtq-personer. Ett flertal av intervjupersoner uttryckte

att alla individer har rätt till hjälp och stöd om de befinner sig i någon form av utsatthet. Dock framkom det under intervjuerna att det inte finns några insatser eller åtgärder som är specifikt riktade eller anpassade till just hbtq-personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns vissa åtgärder som är möjliga för dem att få, vilket framförallt är stödjande samtal. Detta är dock något som inte alltid är tillräckligt för vissa. Stödjande samtal är väldigt bra för de som behöver hjälp eller motivation i att till exempel acceptera den egna sexualiteten eller själva bearbetandet efter att våldet är över. Det har dock inte den kraften att hjälpa individen ur sin situation om hen befinner sig i livsfara på grund av sin utsatthet. När individer behöver mer hjälp, däribland placering på skyddat boende, finns inte alltid samma möjligheter för hbtq-personer. Den diskussionen som då uppkom var om en individ har samma möjlighet att få det stöd som hen har rätt till om det inte finns insatser som är anpassade efter individens behov? Det är självklart att hbtq-personers välmående och säkerhet måste beaktas och att det därför kan göra placering av hbtq-personer i separatistiska boenden svårt. Några intervjupersoner tog upp just frågan om hur exempelvis en transperson skulle ha det på ett skyddat boende, då resterande som bor där också kan ha starka hedersnormer angående sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Meningen med ett skyddat boende är att individen som placeras där ska komma ifrån utsatthet och ta sig vidare i livet, men om utsattheten fortsätter ske på skyddat boende så har individen bara förflyttats från en utsatt situation till en annan. Det framkom också att flera intervjupersoners åsikter är att mer hbtq anpassade boende borde finnas, men att det är en fråga om i hur stor utsträckning det skulle användas samt vilka resurser som finns för att ordna det. Debatten kring hbtq-personers hedersutsatthet har inte varit uppmärksammas särskilt länge, men vi anser att det ändå borde finnas någon specifik insats vid detta laget. Det är förstaeligt att det blir en fråga om resurser, eftersom allt är det, men det syns en tydlig avsaknad av denna typen av insatser och det borde det göras något åt. Några intervjupersoner var hoppfulla kring att det eventuellt kommer ske positiva förändringar i samband med den kartläggning som kom ut 2018 som återigen uppmärksammar bland annat hbtq-personers särskilda utsatthet i hederskontexter. Detta problem har uppmärksammas förr och det har skett viss förändring på grund av det, men det finns fortfarande stora brister i både kunskap och insatser för dessa individer. Frågan blir då, hur mycket ska något behöva uppmärksammas innan det sker en påtaglig förändring?

Den sista intervjun som utfördes var med intervjuperson 6 och hen lyfte flera saker som andra intervjupersoner också tagit upp, fast hen lyfte det på andra sätt. Exempelvis tog intervjuperson 6 upp omvändelseförsök precis som ett flertal andra, men hen tog istället upp aspekten kring att det är självkorrigering och att omvandla den egna sexuella läggningen som är något som är vanligt förekommande. Det som intervjuperson 6 också lyfte, som vi uppfattade som en mycket intressant del av rollen som socialarbetare, är frågan kring hur mycket en själv som professionell bör försöka förändra andras föreställningar. Intervjupersonen menade att hen möter många individer vars världsbild eller föreställningar inte stämmer överens med ens egna och hen vet inte riktigt hur mycket hen borde gå in och försöka förändra det hos individen. Hen nämner också att alla individer ser sina egna föreställningar som rätt, men att egentligen är inga föreställningar mer rätt eller fel än andra, fastän det går emot vad en själv anser vara rätt eller fel. Detta var något som diskuterades en del under intervjutillfället och vi kunde inte komma fram till något svar på frågan. Det är en komplex situation då det kan vara svårt att acceptera att individer lever efter föreställningar

som fullständigt går emot ens egna, men om individerna i fråga är tillfreds med det, så uppkommer diskussionen kring om den professionelle har rätt att gå in och förändra den rollharmoni eller världsbild individerna har.

Ännu en sak som intervjuperson 6 lyfter som skiljer sig från vad andra intervjupersoner säger är att hen ser alla i hederskontexten som offer. Andra intervjupersoner resonerar kring att någon kan vara både offer och förövare samtidigt, medan intervjuperson 6 menar att alla endast är offer. Fastän någon utövar våld så är de fortfarande bara offer i situationen, eftersom alla som lever i en hederskontext är offer för strukturen. På grund av detta anser hen att det borde finnas mer arbete som riktar sig till hela familjen och inte bara den enskilde individen. Detta skiljer sig från det intervjuperson 4 säger, då hen menar att det inte går att behandla ett helt kollektiv. Familjen kan antingen vara hela kollektivet eller utgöra en del av det, därav är det oklart om intervjuperson 4 menar hela eller delar av kollektivet, då det inte framgår i intervjun. Intervjuperson 6 menar att det borde ske arbete med hela familjen, då alla i någon utsträckning är utsatta eftersom alla är offer för strukturen. En individ borde inte behöva bryta kontakten med sin familj på grund av att hen är hbtq-person utan individen borde kunna ha kvar både sin familj och sin identitet i sitt liv och inte behöva välja mellan en av de två. Om hela familjen behandlas kan det eventuellt resultera i att familjen accepterar individens hbtq-identitet, vilket innebär att individen kan stanna i familjens gemenskap utan att ta större skada. Även intervjuperson 1 berör detta, då hen förklarar hur en åtgärd som hens verksamhet kan erbjuda för hbtq-personer är stöd till anhöriga. Hen menar att för att hjälpa hbtq-personen måste hen ibland först stödja familjen i att acceptera individens hbtq-identitet. Detta blir dock återigen en fråga om hur stor rätt socialarbetaren har att gå in och förändra familjen värderingar. Dock måste det ske en viss förändring, eftersom att utsätta en individ för våld eller diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet går emot svensk lagstiftning.

6.2. Metoddiskussion

Något som framkom tidigt under arbetet var den begränsade forskning som finns om ämnet. Hbtq-personers hedersutsatthet är generellt sett inte särskilt uppmärksammat och blev först en del av hedersdebatten under de senaste femton åren, det är dock fortfarande ett svagt beforskat område. Hade det funnits mer forskning kring just hedersrelaterat våld och förtryck riktat mot hbtq-personer hade det kunnat användas, istället är delar av den tidigare forskning som är beskriven i arbetet endast inriktad på hedersvåld och förtryck. Det hade då kunnat påverka hur intervjumaterialet analyserades och andra slutsatser hade eventuellt tagits fram. En annan följd av mer forskning om ämnet är att det eventuellt kan resultera i ett större intresse och uppmärksammande från olika samhällsinstanser. Finns det större fokus på frågan och det diskuteras mer i samhällsdebatten kan det förhoppningsvis vara bidragande till en utveckling av stöd och åtgärder riktat till hedersutsatta hbtq-personer, eftersom intervjupersonerna ser en uppenbar brist i det. Eftersom relevant forskning kring hbtq-personers hedersutsatthet är begränsad, har vi använt oss av forskning inriktad på respektive område. Det vill säga har vi använt forskning om hedersrelaterat våld och förtryck samt forskning om hbtq-personers utsatthet och kombinerat dessa. Det finns viss relevant forskning som berör båda områden och den har också använts. Vi har också använt oss av skrivelser från till exempel regering och landsting, bland annat rapporter av kartläggningar som gjorts på uppdrag av dessa, för att fylla i de luckor som funnits på grund av avsaknaden av relevant forskning. Även vissa internetsidor, såsom hedersförtryck.se som drivs av länsstyrelsen Östergötland,

har använts i de fall dessa ansetts vara tillräckligt pålitliga och relevanta för vårt ämne. En stor del av förståelsen för hbtq-personers hedersutsatthet kommer från vad intervjupersonerna har berättat. På grund av att det inte finns särskilt mycket forskning som berör just hbtq-personers hedersutsatthet har det gjort att den förståelse vi fått för området har vi fått från intervjupersonerna. Det innebär att det är deras till viss del subjektiva förståelse som vi fått ta del av och det finns inte direkt forskning som kan stötta upp deras förståelse. Då detta är en kvalitativ studie och våra frågeställningar syftar till att undersöka socialarbetares egna upplevelser av arbetet och den är därav avsedd att vara subjektiv till en viss grad. Vi tror dock att det hade påverkat resultatet positivt om det hade funnits mer forskning som antingen stöttar eller motsäger vår empiri och därav fördjupat vår analys. Det är viktigt att vara medveten om att den kunskap och förståelse vi fått för området till stor del kommer från intervjupersonerna.

Då vårt syfte är att undersöka det arbete socialarbetare utför med hedersutsatta hbtq-personer och de insatser som kan erbjudas denna gruppen, samt hur socialarbetarna själva upplever arbetet, var det för oss en självklarhet att använda oss av intervjuer för att få fram denna information. Vi valde semistrukturerade intervjuer eftersom det ansågs vara mest passande för att få fram relevant information då denna typ av intervjuer har en stor flexibilitet. Intervjupersonerna kan prata relativt fritt kring de frågor som ställs och det finns möjlighet för intervjuaren att ställa följdfrågor. Det finns också utrymme att diskutera andra aspekter utöver de frågor och teman som berörs i intervjuguiden. Detta bidrar till en bredare förståelse av ämnet och intervjupersonens syn på det. Eftersom studien undersöker socialarbetares egna upplevelser av arbetet så är det viktigt att de själva får möjlighet att lyfta de aspekter de anser vara viktiga. Hade vi haft en strikt intervjuguide utan utrymme för övrig diskussion hade vi eventuellt missat viktiga delar och hade då troligen haft svårare för att besvara våra frågeställningar på ett mer nyanserat sätt. Det var viktigt för oss att intervjuguiden inte hade ledande frågor, dock upptäckte vi efteråt att vid några tillfällen kunde vissa av följdfrågorna som ställdes uppfattas som ledande. Detta var på grund av att följdfrågorna inte var planerade sedan tidigare, utan var frågor som uppkom under intervjun och var baserade på varje individuell intervjuperson och det samtal som fördes med respektive person. Detta är något som kan ha påverkat intervjupersonernas svar på de följdfrågorna, då de eventuellt kan ha svarat det de trodde vi ville höra eller att de uttalade sig om någonting de inte hade mycket insikt i. Det fanns även tillfällen då det kan uppfattas som att vi i våra följdfrågor lägger ord i mun på intervjupersonerna, genom att tolka deras svar och att vi sedan använde ord eller exempel som de inte självmant tagit upp som de sedan börjar använda i sina svar. Det är möjligt att detta har påverkat vårt resultat då vissa av de svar som gavs delvis varit influerade av våra uppfattningar av det som tidigare sagts. Hade de frågorna inte ställts på ett ledande sätt kunde vi ha fått andra svar som gjort att resultatet analyserats annorlunda och andra slutsatser hade kunnat dras.

Transkribering underlättade för oss att hitta återkommande teman, då det gjorde det lättare att överblicka samt jämföra hur olika intervjupersoner diskuterar kring liknande fenomen, för att kunna lyfta det som var relevant för att svara på frågeställningarna. Vi valde att dela upp vårt resultat och analys utifrån de teman som togs fram. Detta gjorde vi för att vi ansåg det skulle vara tydligare om varje tema fick en egen rubrik, där varje fenomen kunde presenteras och analyseras utan att blandas ihop med annat. Vi valde att belysa dessa specifika teman för att de uppfattades som viktiga och intressanta aspekter av socialarbetarnas

upplevelser av hbtq-personers hedersutsatthet och arbetet med det. Vi ansåg dessutom att denna uppdelning underlättade både för oss och för läsarna att förstå och följa resonemanget. Då vissa av dessa teman kan besvara mer än en frågeställning, så ansåg vi det vara bättre att dela upp resultat och analys efter teman istället för frågeställningarna för att inte behöva bestämma vilket tema som ska beröra vilken frågeställning. Det var även för att undvika att upprepningar skulle ske eller att vi skulle gå miste om specifika vinklar i analysen. Denna uppdelning gjorde att vi fokuserade mer på vissa aspekter än vad vi eventuellt hade gjort om det var uppdelat efter exempelvis frågeställningarna istället. Hade vi delat upp det efter frågeställningarna istället hade vi haft fokus på vissa andra vinklar och andra citat hade lyfts fram. Det går inte att avgöra om något av sätten är bättre än det andra, då båda hade kunnat besvara frågeställningarna på olika sätt, men resultatet hade antagligen sett annorlunda ut.

En svårighet vi hade var att välja en passande teori att utgå ifrån i analysen. Vi hade tagit fram några förslag på teorier och teoretiska begrepp, men inget beslut hade tagits. Det var först när några intervjuer hade utförts som vi såg en tydlig koppling till ett av förslagen, och därav valdes Goffmans stigmatologi. Stigmatologin kan dock endast användas i samband med några av de teman som utgör vårt resultat och analys, och kan med andra ord inte kopplas till alla våra frågeställningar. Vi hade eventuellt kunnat använda oss av en helt annan teori som berör fler av resultatets teman eller haft ytterligare en teori utöver stigmatologin. Hade teori använts i större utsträckning hade analysen eventuellt fördjupats samt att andra aspekter hade lyfts. Trots att stigmatologin inte kan kopplas till alla teman så anser vi att den lyfter intressanta perspektiv i analysen och bidrar till en djupare förståelse av hbtq-personers hedersutsatthet. Under arbetet mötte vi en del motgångar, men vi anser ändå att det har varit mycket intressant och lärorikt att undersöka detta ämne samt ta del av yrkesverksammas kunskap och erfarenheter kring detta.

REFERENSER

- American Psychological Association (2012) *Guidelines for Psychological Practice With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients*. Vol. 67, No. 1.
- American Psychological Association (2015) *Guidelines for Psychological Practice With Transgender and Gender Nonconforming People*. Vol. 70, No. 9.
- Avrahami, D (2007) *Vi dansar inte på bordet - Lesbiska invandrarkvinnor i Sverige: stigmatisering & stolthet*. Stockholm: Pickabook Förlag
- Baianstovu, R (2017) *Heder - hedersrelaterat våld, förtryck och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Baianstovu, R; Cinthio, H; Särnstedt, E & Strid, S (2018) Del II Redovisning av den kvalitativa delstudien i Göteborg, Malmö och Stockholm. I: *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar - En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017-2018*. Örebro Universitet
- Berg, L (2016) Hur skapar unga sina sexuella script? - en konstruktionistisk förklaringsmodell. I: Häggström-Nordin, E & Magnusson, C (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB
- Darj, F (2017) Våld mot hbtq+-personer. I: Lundberg, T; Malmquist, A & Wurm, M (red.) *HBTQ+ - psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Goffman, E (2011) *Stigma - den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts
- Gäredal, M (2016) Heteronormer, hbtq och normkritik. I: Häggström-Nordin, E & Magnusson, C (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hedersförtryck.se (2018) HBTQ och heder.
<http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/hedersrelaterat-vald-mot-homo-och-bisexuella-samt-transpersoner/> (Hämtad 2019-04-10)
- Hedersförtryck.se (2019) Socialtjänstens ansvar. <http://www.hedersfortryck.se/ykesverksamma/socialtjansten/socialtjanstens-ansvar/> (Hämtad 2019-04-10)
- Israel, T; Gorcheva, R; Walther, W; Sulzner, J & Cohen, J (2008) *Therapists' Helpful and Unhelpful Situations With LGBT Clients: An Exploratory Study*. Professional Psychology: Research and Practice. Vol. 39, No. 3
- Jenkins, D & Johnston, L.B (2004) *Unethical Treatment of Gay and Lesbian People With Conversion Therapy*. Families in Society; Oct-Dec 2004; 85, 4; Sociological Abstracts

Kerosuo, M & Nilsson Lööv, S (2017) Psykoterapi med hbtq+-personer: kunskap, praktik och reflektion. I: Lundberg, T; Malmquist, A & Wurm, M (red.) *HBTQ+ - psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.

Knutagård, H & Nidsjö, E (2004) *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län

Larsen, A K (2009) *Metod helt enkelt - En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Nationellt centrum för kvinnofrid (2018) *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. Uppsala Universitet

Ouis, P (2015) *Primär och sekundär diskurs om heder - Att problematisera givna föreställningar om förövare och brottsoffer i "hedersrelaterat våld och förtryck"*. Socialvetenskaplig Tidskrift 2015:3–4

Schlytter, A & Rexvid, D (2016) *Mäns heder - att vara både offer och förövare*. Lund: Studentlitteratur AB

SFS 1962:700. *Brottsbalken*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*

The British Psychological Society (2012) *Guidelines and Literature Review for Psychologists Working Therapeutically with Sexual and Gender Minority Clients*.

Ulstein Moseng, B (2007) *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer – en representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse – Ung i Oslo 2006*. Norsk institutt for forskning om oppvekst NOVA 19/2007

Ungdomsstyrelsen (2010) *Hon hen han - en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:2

Valdiserri, R; Holtgrave, D; Poteat, T & Beyrer, C (2019) *Unraveling Health Disparities Among Sexual and Gender Minorities: A Commentary on the Persistent Impact of Stigma*. Journal of Homosexuality, 66:5, 571-589, DOI: 10.1080/00918369.2017.1422944

Wurm, M & Hanner, H (2017) Att möta samhället som hbtq+. I: Lundberg, T; Malmquist, A & Wurm, M (red.) *HBTQ+ - psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.

BILAGOR

BILAGA 1 – Intervjuguide 1

Bakgrundsfrågor:

Vad är din roll och dina arbetsuppgifter i organisationen?

Vilken utbildning har du?

Vad har du för tidigare arbetslivserfarenheter?

Hbtq-personers utsatthet:

I hur stor utsträckning möter du våldsutsatta hbtq-personer i ditt arbete?

Hur upplever du att hedersrelaterat våld och förtryck uttrycker sig mot hbtq-personer?

Kan du ge exempel på vanliga former av våld och förtryck som du möter i arbetet?

Upplever du att det finns skillnader i våldet och förtrycket beroende på individens könsidentitet?

Arbetet:

När du möter en person och får veta att hen utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck, hur ser händelseförloppet ut därefter?

Skiljer sig arbetet mycket från individ till individ eller är det relativt likt arbets sätt med alla?

Arbetar ni på olika sätt med klienten om hen identifierar sig som hbtq, än om klienten inte tillhör denna gruppen?

Upplever du att ditt bemötande varierar beroende på vilken form av våld någon blivit utsatt för?

Finns där något du anser borde förändras eller göras annorlunda i arbetet med våldsutsatta hbtq-personer?

Samverkar ni med andra verksamheter?

Stöd och åtgärder:

Vilka stöd och åtgärder kan denna verksamheten erbjuda för hbtq-personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck?

Finns det situationer där individer behöver stöd som er verksamhet inte kan erbjuda? Hur går ni tillväga då?

Avslutande fråga:

Något vi har missat? Något att tillägga?

BILAGA 2 - Intervjuguide 2

Bakgrundsfrågor:

Vad är din roll och dina arbetsuppgifter?
Vilken utbildning har du?
Vad har du för tidigare arbetslivserfarenheter?

Hbtq-personers utsatthet:

Hur stort är problemet med hedersrelaterat våld och förtryck? Omfattning, siffror, mörkertal?
Kan du ge exempel på vanliga former av hedersrelaterat våld och förtryck?
Hur upplever du att hedersrelaterat våld och förtryck uttrycker sig mot hbtq-personer?
Upplever du att det finns skillnader i våldet och förtrycket beroende på individens könsidentitet?

Arbetet:

Har Malmö stad specifika handlingsplaner/riktlinjer gällande arbetet med hedersutsatta eller är det upp till varje verksamhet att utforma själva bestämma hur de arbetar med det? Finns det specifika riktlinjer om hur arbetet med hedersutsatta hbtq-personer bör gå till?
Finns där riktlinjer kring bemötande beroende på vilken situation individen befinner sig i eller är det samma utgångspunkt för alla? Eller där finns kanske inte några riktlinjer kring bemötande överhuvudtaget?
Finns där något du anser borde förändras eller göras annorlunda i arbetet med våldsutsatta hbtq-personer?
Hur upplever du att samverkan fungerar mellan olika verksamheter i kommunen?

Stöd och åtgärder:

Vilka stöd och åtgärder kan erbjudas för individer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck?
Finns där insatser som är specifikt riktade mot hbtq-personer? Exempelvis finns där någon särskild åtgärd för transpersoner eller homosexuella män osv?
Upplever du att det finns åtgärder som saknas, vad behövs för att förbättra insatser/arbetet med hedersutsatta (hbtq-personer)?

Avslutande fråga:

Något vi har missat? Något att tillägga?

BILAGA 3 - Informerat samtycke

Detta examensarbete utförs av Hannah Lydahl och Hanna Forss, studenter på socionomprogrammet termin 6 på Malmö Universitet.

Studien syftar på att undersöka socialarbetares uppfattning av det hedersrelaterade våld och förtryck som hbtq-personer kan utsättas för samt vilket stöd och åtgärder de kan erbjudas av socialarbetare som kommer i kontakt med detta.

Intervjun kommer att spelas in vid medgivande och alla inspelningar kommer raderas när materialet bearbetats. Det som diskuteras i intervjun kommer endast användas till detta examensarbete, vars slutversion kommer vara offentlig. Intervjumaterialet kommer endast vara tillgängligt för författarna av examensarbetet och allt material hanteras konfidentiellt. Alla deltagare kommer anonymiseras så endast författarna av arbetet och deras handledare kommer veta vilka som medverkat i intervjuerna. Deltagande i intervjuerna är helt frivilligt och intervjupersonen har rätt att inte svara på frågor eller avbryta intervjun utan konsekvenser.

Jag, som intervjuperson, har tagit del av informationen ovan och samtycker härmed till deltagande i intervjun.

Underskrift

Datum

BILAGA 4 - Informationsbrev

ÄMNE: Förfrågan om intervju till examensarbete

Hej,

Vi är två studenter på socionomprogrammet, termin 6, på Malmö Universitet. Vi skriver just nu vårt examensarbete, som handlar om hedersrelaterat våld riktat mot hbtq-personer. Syftet med arbetet är att undersöka hur hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer kan uttrycka sig samt vilken hjälp och åtgärder som kan erbjudas av yrkesverksamma inom området.

För att undersöka detta har vi valt att utföra intervjuer med personer som jobbar inom detta området. Därför undrar vi om någon/några inom er verksamhet har intresse samt möjlighet att ställa upp på att intervjuas.

Varje intervju beräknas ta högst en timme. Deltagandet i intervjuerna är frivilligt och alla personuppgifter kommer anonymiseras. Allt som nämns under intervjuerna kommer endast användas i forskningssyfte. Vi skulle uppskatta om någon inom er verksamhet har möjlighet att prata med oss inom de närmaste veckorna, gärna mellan vecka 17–20. Intervjuerna kan utföras där det passar intervjupersonen bäst, vi kan komma till arbetsplatsen eller möta hen på valfri plats.

Tack på förhand för svar, och vi hoppas att vi har möjlighet att besöka er verksamhet!

Med vänliga hälsningar,
Hanna Forss & Hannah Lydahl

BILAGA 5 - Samtycke från verksamhetschef

Detta examensarbete utförs av Hannah Lydahl och Hanna Forss, studenter på socionomprogrammet termin 6 på Malmö Universitet.

Studien syftar på att undersöka socialarbetsares uppfattning av det hedersrelaterade våld och förtryck som hbtq-personer kan utsättas för samt vilket stöd och åtgärder de kan erbjudas av socialarbetare som kommer i kontakt med detta.

Det som diskuteras i intervjun kommer endast användas till detta examensarbete, vars slutversion kommer vara offentlig. Intervjumaterialet kommer endast vara tillgängligt för författarna av examensarbetet och allt material hanteras konfidentiellt. Alla deltagare kommer anonymiseras så endast författarna av arbetet och deras handledare kommer veta vilka som medverkat i intervjuerna. Deltagande i intervjuerna är helt frivilligt och intervjupersonen har rätt att inte svara på frågor eller avbryta intervjun utan konsekvenser.

Härmed ges mitt samtycke till att intervjuer genomförs med personal på denna verksamheten.

Underskrift

Datum